

T.C.
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
COĞRAFYA EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA PROGRAMINDA YER ALAN “ TÜRKİYE’NİN BİTKİ
ÖRTÜSÜ” KONUSUNUN ÖĞRETİMİNDE UYGULANAN ANLATMA YÖNTEMİ İLE
SORU-CEVAP YÖNTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

133 960

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Aliye MİDİLLİ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

133960

ANKARA-2003

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne

Aliye Midilli'ye ait "Ortaöğretim Coğrafya programında Yer Alan Türkiye'nin Bitki Örtüsü Konusunun Öğretiminde Uygulanan Anlatma Yöntemi İle Soru-Cevap Yönteminin Karşılaştırılması" adlı çalışma jürimiz tarafından Coğrafya Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
İmza
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Doç.Dr. Emin KARİP

Üye
İmza
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Yrd.Doc.Dr. Ersin Güngördü

Üye
İmza
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı
Yrd.Doc.Dr. Ülke Eser Unaldı

ÖNSÖZ

Bir ülkenin her alanda kalkınabilmesi ve ilerlemesi ülkenin sahip olduğu nitelikli insan gücüne bağlıdır. Nitelikli insan gücü nitelikli eğitimin sonucudur. Nitelikli eğitim ise öğretmenin niteliği ile yakından ilgilidir. Örgün eğitim kurumlarında öğrencilerde istenilir davranış değişikliğini meydana getirmek üzere, öğretim etkinliklerini planlama, gerekli fiziksel ortamı hazırlama, araç-gereç sağlama, öğretim etkinliklerini uygulama ve sonucu değerlendirme gibi işlemleri yürütme sorumluluğu öğretmene aittir. Bu nedenle yeni nesillerin verimli, yapıcı ve yaratıcı niteliklere sahip birer meslek adamı, ülkesine karşı görev ve sorumluluklarının bilincine varmış vatandaşlar olarak yetiştirilmelerinden öğretmenler sorumludur .

Öğretim etkinlikleri rastlantılara bırakılamaz. Bu nedenle öğretim yöntemi, öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleşmesinde önemlidir. (Büyükkaragöz ve Çivi,1999:3).

Bu araştırma ile orta öğretim lise 2. Sınıf Türkçe-matematik alanında okutulan Türkiye Coğrafyası (fiziki) dersindeki Türkiye'nin Bitki Örtüsü ünitesindeki konuların öğretiminde uygulanan anlatım ile soru cevap yöntemlerinin öğrenci başarısı açısından öğrenmeye etkisi araştırılmıştır.

Çalışmamın, öğretimin öğrenmeyle gerçekleşmesi için çaba gösteren tüm meslektaşlarıma yardımcı olmasını umuyorum.

Çalışmam süresince desteğini ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam **Yrd. Doç Dr. Ülkü ESER ÜNALDI** başta olmak üzere, yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma, bu araştırmanın istatistikî işlemlerinde öneri ve katkılarından dolayı **Doç Dr. Emin KARİP** ile **Arş.Gör. Osman Nafiz KAYA**'ya, verilerin toplanmasında yardımcı olan öğretmenlere sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Bu çalışma, Giriş, Yöntem, Bulgular ve Yorum, Sonuç ve Öneriler olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, orta öğretim lise 2. Sınıf Türkçe-matematik alanında okutulan Türkiye Coğrafyası (fiziki) dersi konularından Türkiye'nin Bitki Örtüsü ünitesindeki kavramların öğretiminde anlatım ile soru cevap yöntemlerinin öğrenci başarısı açısından etki ve verimliliğinin karşılaştırılmasıdır.

Ankara İli Altındağ İlçesinde yer alan Ankara Lisesinde öğrenim gören lise 2. sınıf Türkçe-matematik alan öğrencilerinden seçilen deney grubunda soru-cevap, kontrol grubunda ise anlatım yöntemleri ile "Türkiye'nin Bitki Örtüsü" ünitesinin öğretimine geçilmeden önce, bu üniteye ilişkin araştırma testi, gruplara öntest olarak verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına farklı yöntemlerle konunun öğretimi yapıldıktan sonra, daha önce uygulanan test sontest olarak uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol gruplarının öntest ve sontestleri arasındaki başarı farklılıkları "Tekrarlı Ölçümler İçin Tek Faktörlü ANOVA" testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu test sonucunda grupların başarı puanları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Verilerin analizinden elde edilen bulgular göstermiştir ki, Türkiye'nin bitki örtüsüne ilişkin kavramların öğretilmesinde soru-cevap yöntemi, öğrenci başarısı açısından anlatım yöntemine göre daha etkili ve verimlidir.

SUMMARY

This research consists of four main part. These are; Introduction, Method, Finding and Interpretation, and Result and Suggestions.

The aim of the research is to find out whether the method of direct explanation is more effective than question-answer or vice versa on the achievements of high school second grade students. These methods are applied in teaching the basic concepts of the subject of "The Plants of Turkey" included in "Physical Geography of Turkey".

The population of the research consists of high school second grade students in Altındağ township in Ankara. The sample of the research is randomly selected from the second grade classes in each school.

The research test of "The Plants of Turkey" chapter was administered as a pre-test before teaching "The Plants of Turkey" chapter by using both teaching methods. Question-answer method is applied to the experimental group and direct explaining method is applied to the control group. Then pre-test is applied as a post-test.

Pre-test and post-test score of groups was calculated by One-Way ANOVA for Repeated Measures Test.

Result of this research, at high school 2th grade level for teaching "The Plants of Turkey" concepts, the question-answer method which is applied to experimental group is more effective and productive than direct explaining method which is applied to control group for student achievement.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii

BÖLÜM 1

GİRİŞ.....	1
1. Coğrafya Nedir ?.....	9
2. Coğrafyanın Önemi.....	10
3. Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	10
3-1. Orta Öğretim.....	13
3-1.1. Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	13
3.1.2. Türkiye'nin Bitki Örtüsü Ünitesinde Yer Alan Konular ve Kavramlar.....	15
4.Kavram.....	16
5. Yöntem.....	24
6. Coğrafya Öğretiminde İlke ve Yöntemler.....	26
6-1. Bilgi ve Başlıca Bilgi Türleri.....	26
6-2. Coğrafyada Başlıca Öğretim İlkeleri.....	29
6-2.1. Öğrenciye Görelik İlkesi.....	30
6-2.2.Yakından Uzağa İlkesi.....	31
6-2.3. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	31
6-2.4. Somuttan Soyuta İlkesi	32
6-2.5. Açıklık İlkesi	33

6.2.6. Aktivite İlkesi	33
6-2.7. Bütünlük İlkesi	34
6-2-8. Güncellik İlkesi	35
6.2.9. Ekonomiklik İlkesi.....	36
6-3. Coğrafyada Başlıca Öğretim Yöntemleri.....	36
6-3.1. Anlatım Yöntemi ve Coğrafya Öğretimi	37
6-3.2. Soru-Cevap Yöntemi ve Coğrafya Öğretimi.....	40
7. Araştırmanın Amacı.....	48
8. Araştırmanın Varsayımları.....	48
9. Araştırmanın Önemi.....	48
10. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	50

BÖLÜM 2

YÖNTEM.....	51
1- Araştırmanın Modeli.....	51
2- Çalışma Grubu.....	52
3- Veri Toplama Araçları.....	53
4- Uygulama.....	62
5- Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel İşlemler.....	63

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR.....	64
---------------------------	----

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
1- Sonuç.....	69
2- Öneriler.....	69
KAYNAKÇA.....	71

EKLER.....	76
EK-1 Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Yazdığı İzin Yazısı	
Ek-2 Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün Altındağ Kaymakamlığı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne Yazdığı İzin Yazısı	
EK-3 “Tükiye’nin Bitki Örtüsü” Ünitesi Araştırma Testi	

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri	53
Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Puanlarının Karşılaştırılması	64
Tablo3. Deney Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması	65
Tablo4. Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması	65
Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Puanlarının Karşılaştırılması	66
Tablo 6. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest-Sontest Puanlarının Karşılaştırılması	67
Tablo 7. Öntest-Sontest Puanlarının ANOVA Sonuçları	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Öğrenmenin Oluşumu	3
Şekil 2. Eğitim-Öğretim-Öğrenme İlişkileri	5
Şekil 3. Eğitim Programı Basit Modeli	7
Şekil 4. Soru-Cevap Yönteminde Etkileşim Düzeni	47
Şekil 5. Soru Sorma Haritası	47

BÖLÜM 1

GİRİŞ

E ğ i t i m sözcüğü farklı görüşteki eğitimciler tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır. İlk defa Dewey eğitimi, “yaşantıların yeniden örgütlenmesi ya da yenilenmesi” olarak tanımlamış; her yaşantının daha önceki yaşantılara dayalı olarak oluştuğunu ve bireyde değişiklik yaptığı için de daha sonra edinilecek yaşantıları etkileyeceğini belirtmiştir.

Preston, eğitimin görevi “bireyin etrafında, gelişmesinin her aşamasında, istenilen tepkileri ve umulan değişimleri en iyi biçimde oluşturabilecek bir çevre düzenlemektir.” demiştir. Tyler ise, eğitimin “bireylerin davranış örüntülerini değiştirme süreci” olduğunu söylemiştir.

Ülkemizde ise Ertürk, eğitimi “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde (eğitimin amaçlarına uygun) değişime meydana getirme süreci” olarak tanımlamıştır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:26).

Eğitim insanlığın doğuşundan beri daima olagelmıştır; günümüzde de uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süre gelmektedir (Varış, 1978: 10)”. İnsan, biyolojik bir organizma olarak içine doğduğu kültürel uyarıcılar örüntüsüyle sürekli etkileşim halindedir. Birey, kültürel ve toplumsal çevresiyle etkileşimi sonunda yeni yeni davranışlar kazanır. Birey açısından “s o s y a l l e ş m e” - “k ü l t ü r l e n m e”, toplum açısından ise “s o s y a l l e ş t i r m e” – “k ü l t ü r l e m e” olarak adlandırılan bu süreç, aslında kapsamlı bir öğrenme ya da öğretme sürecidir. Kendi sürekliliğini sağlayabilmek için, toplum da, üyelerinin belli özelliklere sahip olmasını isteyecektir. Bundan ötürü bireyler, hem kendilerinin hem de üyesi

bulundukları toplumun gereksinmelerini gidermede işe yarayacak belli bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklar kazanmak zorundadır (Tekin, 1982:2).

Eğitim sürecini birbirini izleyen ve birbiri üzerine biriken öğrenme ve öğretme olayları oluşturur (Fidan ve Erden, 1998:9).

Doğduğu zaman bilinçli hiçbir davranış göstermeyen insanoğlu, yaşaması için gerekli olan tüm davranışları çevre etkisi ve doğuştan sahip olduğu güçlerinin yardımıyla öğrenir. Öğrenme, değişik biçimlerde tanımlanmakla beraber, psikologların çoğu öğrenmenin, bireyin çevresiyle etkileşim kurması sonucu oluştuğu ve bireyin davranışlarında değişiklik meydana getirdiği görüşünde birleşmektedirler.

Öğrenme süreci sonunda bireyde davranış değişikliği meydana gelmesi beklenir (Fidan ve Erden 1998:10).

Davranış, insanın gözlenebilen ya da ölçülebilen bilinçli etkinliklerinin (faaliyetlerinin) tümüdür. Bu anlamda insanın hareket, tepki, düşünce, duygu gösterisi, bilgi, beceri, tutum ve tercih gibi deyimlerle anlatılmak istenen yönlerinin her biri davranıştır. Yani davranış, insanın bedensel, zihinsel ve duygusal etkinlikleridir. Davranış değişmesi ise, bireyin önceden yapmadığı bir hareketi yapabilmesi ve bireyin önceden sahip olmadığı bir görüş ve düşüncenin bireyde gerçekleşmesi demektir. Önceden çözemediği bir aritmetik problemini çözebilen öğrencinin davranışında bir değişme meydana gelmiş demektir. Bunun gibi yüzme, bir müzik aleti çalma, bir problemi çözme, okuma-yazma gibi becerileri kazanma ve özgürlük, demokrasi gibi kavramların anlamlarını bilme vb. birer davranış değişikliğidir.

Öğrenme, davranış değişikliğinin kalıcı olmasıyla mümkündür. Bunların bir kısmı bireyde ömür boyu kalırken, bir kısmı silinir gibi olmakla birlikte, birey tarafından hatırlanabilir. Öğrenme sonucunda meydana gelen

davranış değişikliği iyi, güzel ve doğru olabileceği gibi yanlış ve kötü de olabilir. Diğer bir deyişle öğrenme istenilen yönde de istenmeyen yönde de gerçekleşir. İki yönde de söz konusu olan davranış değişikliğine öğrenme denilmektedir.

Şekil 1: Öğrenmenin Oluşumu

Psikologların çoğunluğu öğrenmenin gerçekleşmesinin bireyin çevresiyle etkileşim kurmasıyla mümkün olduğu görüşünü benimsemektedirler. Etkileşim, bireyin duyu organlarıyla çevreden aldığı etkilere tepkide bulunması demektir. Etkileşimin, bireyin çevreden etkilenmesi ve çevresini etkilemesi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Etkileşim sonucu bireyin kazandığı bilgi, beceri ve tutumlara “y a ş a n t ı” denilmektedir. Birey dinlediği bir şarkıyı beğenir ve güzel bir şarkı olduğunu düşünürse buna etkileşim, aynı şarkıyı başka şarkılardan ayırabilir ve şarkının bazı özelliklerini hatırlayabilirse buna da yaşantı denir.

Öğrenme kendiliğinden ve yönlendirilmiş olmak üzere iki türlü meydana gelmektedir. Bireyin kendi kendine yaptıklarının sonucu meydana gelen davranış değişiklikleri kendiliğinden öğrenmedir. Kendiliğinden öğrenme, günlük hayatta karşılaşılan çeşitli olay ve durumlarla ilgili olarak gerçekleşebilir.

Yönlendirilmiş öğrenmede ise, öğrenme sırasında öğrenme için gerekli ortamı hazırlayan bir kişi ya da araç yer almaktadır. Sınıftaki öğrenmeler yönlendirilmiş öğrenmelerdir.

İnsanın olgunluk düzeyine göre, çevresi ile etkileşimi sonucunda gerçekleşen öğrenme, doğumla başlayarak tüm hayatı boyunca devam etmektedir. İnsanın diğer canlılardan farklı ve üstün yönü zekası ve öğrenme yeteneğidir. Öğrenme yeteneği her insanda farklıdır. Öğrenme gücü, bireyin zeka durumuna, gelişim ve olgunlaşma seviyesine, konuya ve duruma göre değişir.

Öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olan belli başlı faktörler şöyle sıralanabilir:

- 1) Öğrenmeye hazır olma
- 2) Motivasyon (güdülenme)
- 3) Alıştırma-tekrar
- 4) Öğrenme materyali (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:16-17-18)

Öğrenme, öğretme yoluyla gerçekleşir. Öğretme ve öğrenme iç içe iki etkinliktir. Öğretmede öğreticinin öğrenmede ise öğrenenin ağırlığı daha fazladır. Öğretme, en geniş anlamıyla öğrenmeyi sağlama etkinlikleridir. Öğretme bilinçli ve amaçlı bir etkinliktir. Öğretme faaliyetleri bireyde davranış değişikliği meydana getirmek amacıyla bir kişi ya da grup tarafından düzenlenebileceği gibi, bilgisayar, televizyon, film, kitap gibi çeşitli materyallerde yer alan görsel ve yazılı sembollerle de sağlanabilir.

Toplumsal yaşantı içinde bireye etkinliği sunan bir çok kişi ve araç vardır. Aile içinde anne-babaları, akran gruplarında arkadaşları, kitle iletişim araçları bireyin sürekli öğrenmesini sağlayan etkinliklerde bulunur. Birey bu kişi ya da araçların gönderdiği mesajlarla, etkileşimde bulunarak yeni davranışlar kazanır ya da varolan davranışlarını geliştirir. Ancak, bu tür öğrenmelerde istendik davranışların yanı sıra istenmedik olanların da öğrenilmesi mümkündür.

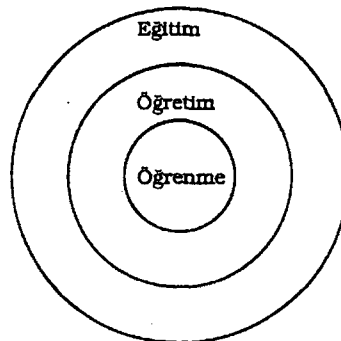
Öğretme faaliyetlerinin önceden saptanan amaçlar doğrultusunda, istendik davranışların kazandırılması amacıyla düzenlendiği yerler eğitim

kurumlarıdır. Okullarda yapılan planlı, kontrollü ve örgütlenmiş öğretme faaliyetleri ise **öğretim** olarak adlandırılmaktadır (Fidan ve Erden,1998: 11-12).

Öğretim, okullarda gerçekleştirilen öğretme ve öğrenme faaliyetlerinin bileşkesidir. Yani öğretim, öğretme ve öğrenmeyi birlikte kapsamaktadır. Okulda özellikle sınıfta yapılan öğretime öğretmen açısından bakıldığı zaman, olup biten şey öğretmedir. Bu faaliyetlere öğrenci açısından bakıldığında ise, bu bir öğrenmedir.

Okullardaki öğretim faaliyetleri önceden belirlenmiş eğitim amaçlarını gerçekleştirecek şekilde düzenlenmektedir. Okulda öğretmen, öğretimi gerçekleştirmek için mevcut eşya ve durumlardan yararlanarak öğrenmeyi kolaylaştıracak nitelikte bir çevre yaratır. Öğrenciler de yaratılan bu çevrede, öğretmenin rehberliğinde denemelerde bulunarak bilgi, beceri, tavır ve idealler kazanırlar. İşte bunların öğrencilere kazandırılmasıyla ilgili faaliyetler öğretim, bu faaliyetlerin sonucu düşünüş, değerlendiriş ve davranışlarda meydana gelen değişimler ise eğitimidir. Bu nedenle öğretim eğitimin bir aracıdır. Başka bir deyişle öğretim, eğitimin gerçekleştirilmesinde bir araç durumundadır(Büyükkaragöz ve Çivi,1999:23).

Okullar, önceden saptanan belli özellikleri öğrencilere kazandırmaya çalışan maksatlı öğretim kurumlarıdır. Maksat, öğrenci davranışlarında istenilen değişiklikleri oluşturmak ya da ona yeni davranışlar kazandırmaktır.

Şekil 2 : Eğitim-Öğretim-Öğrenme İlişkisi

Öğrenciler okulda önceden belirlenmiş özellikleri kazandırıcı nitelikteki, seçilmiş ve kendi aralarında örgütlenmiş öğretim durumları içine sokulur ve söz konusu özellikleri kazanıp kazanmadıklarını görmek için sık sık yoklanır.

Bu ise,

- a) öğrencilere kazandırılacak özellikleri,
- b) öğrencilerin bu özellikleri kazanmalarına hizmet edecek öğretim durumlarını ve
- c) bu özelliklerin kazanılıp kazanılmadığını anlama olanağı verecek ölçme durumlarıyla, değerlendirme ilkelerini içeren bir öğretim programını gerektirir. Bu itibarla okullar, belli öğretim programlarının uygulandığı ya da uygulamaya konulduğu yerler olarak görülebilir (Tekin, 1982:7).

Profesyonel anlamda eğitimin planlı, organize olması gerekliliği eğitimin her aşamasının programa bağlanmasını zorunlu kılmaktadır. En geniş anlamda eğitim programı, bir eğitim kurumunda çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağlanan milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar (Küçükahmet, 2001:8).

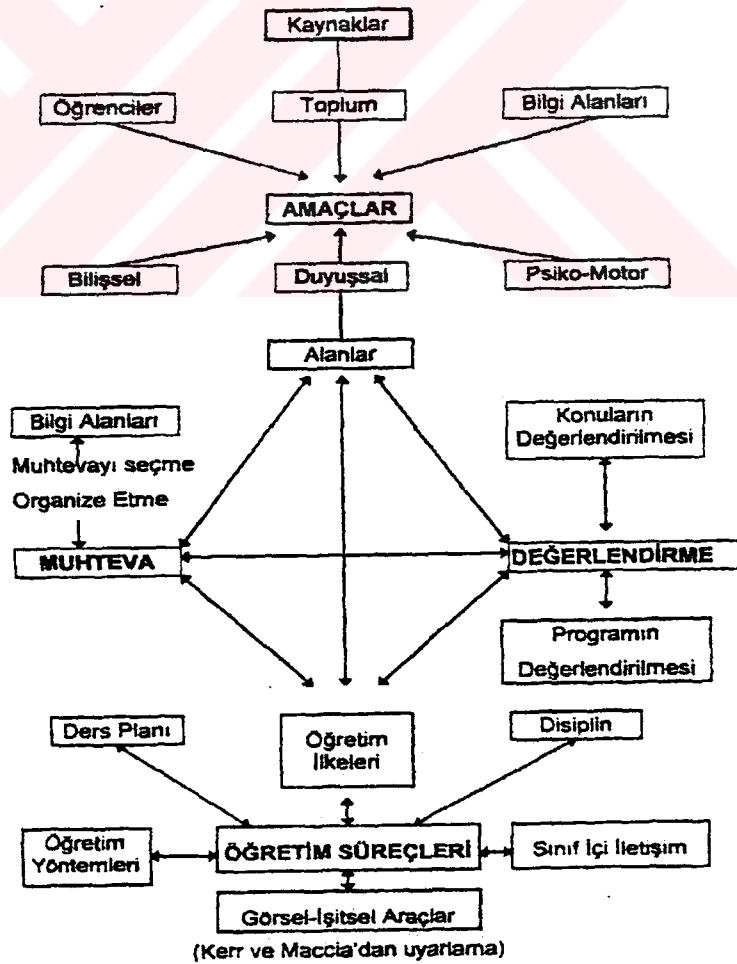
Eğitim programı kavramı daha çağdaş bir kavram olup öğretim programı, okul programı, müfredat programı ve ders programı kavramlarını da kapsamaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999:190). Eğitim programı, bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar (Varış, 1978:17).

Eğitim programı içinde ağırlık taşıyan kesim öğretim programıdır. Öğretim programı, genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına

yönelik programdır. Öğretim-öğrenme süreçleriyle ilgili tüm faaliyetleri kapsar. Bir diğer yönüyle öğretim programı ders programlarının tümüdür.

Ders programı, öğretim programı içinde yer alan ve dersle ilgili olan öğretim faaliyetlerini sistematik biçimde düzenleyen programdır.

Bir eğitim programı en basit anlamda ele alındığında en az dört boyutunun olması gerekir. Bir eğitim programı en azından; Niçin öğretilim? Ne öğretilim? Nasıl öğretilim? Ne kadar öğrettik ? Bu tür soruların cevapları yer almalıdır. Bu soruların cevaplarını veren program boyutları; amaç, muhteva, öğretim süreçleri ve değerlendirmedir. Şekil 3 programın dört unsurunun etkileşimini vermektedir (Küçükahmet, 2001: 9).

Şekil 3 : Eğitim Programı Basit Modeli

Bir öğretim programının hazırlanması-uygulanması-geliştirilmesi sırasında, aşağıdaki soruların açık seçik cevaplandırılması gerekir:

1- Eğitim hedefleri neler olmalı, yani öğrencilere hangi davranışlar ya da davranış örüntüleri kazandırılmalıdır?

2- Öğrenciler kendilerinde bu davranışların gelişmesi için hangi öğrenme yaşantılarını geçirmeli ya da hangi eğitim durumları içinde bulunmalıdır?

3- Öğrenci davranışında istenilen değişiklikler oluşturmak ya da öğrenciye istenilen davranışlar kazandırmak için belirlenen eğitim durumları nasıl örgütlenmelidir?

4- İstenilen davranışları oluşturma yönünden, yürütülen öğretim etkinliklerinin ve öğrencilere sağlanan eğitim durumlarının etkililik derecesi nedir?

5- Dördüncü maddede belirtilen işlemler sonucunda elde edilen değerlendirme verileri ışığında, eldeki programla ve o programın uygulanmasıyla ilgili ne gibi değişiklikler, düzeltmeler gereklidir? (Tekin, 1982 : 9)

6- Eğer bir faaliyetin amacı önceden belirlenmez, her şey tesadüfe bırakılırsa sonuçta varılan noktalar hiçte istenen noktalar olmayabilir. Her ülkenin sistemi ne olursa olsun eğitim politikasının en üst düzeydeki amacı “bireyi topluma yararlı hale getirme” dir. “Topluma yararlı” sözcüğünün kapsamı toplumdan topluma fark edebilir, ancak bu genel amacın ifadesi her toplum için aynıdır. “*Bireyi topluma yararlı hale getirme.*” Bu genel amacın işlenen bir coğrafya dersine kadar inmesi beklenir. Bir coğrafya öğretmeni Türkiye’nin bitki örtüsünü, bu amacı göz önünde bulundurarak öğretmelidir (Küçükahmet, 2001:11).

Bir eğitim programında amaçlara erişmek için, ne öğretilir? sorusunun cevabını veren boyut “m u h t e v a” dır. Muhteva seçiminde; kavramsal çerçevelerin, temel konular ve fikirlerin, alternatif ve örneklerin verilmesine dikkat edilmesi gerekir.

Bir eğitim programında muhtevayı nasıl öğretilim? Sorusuna cevap veren boyut “öğretim süreçleri” dir Öğretim süreçleri, tanınan zaman diliminde muhtevanın öğretilmesi için yapılacak her türlü etkinliği kapsar.

Bir eğitim programının en son aşaması “değerlendirme süreçleri” dir. Her eğitim programında mutlaka bir değerlendirme yapılması gerekir. Bu işlem faaliyetin başarısı konusunda bilgi vermesi bakımından bir zorunluluktur. Eğitim sonucunda bir ürün elde edilmiştir. Bu ürünün niteliği ancak değerlendirme süreçleriyle ortaya çıkabilir (Küçükahmet, 2001:17,18).

Değerlendirme faaliyetleri genellikle öğrencilere ve öğretim faaliyetlerine yöneliktir. Öğrencilerin değerlendirilmesinin temel amacı, öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin saptanması ve başarı düzeyine göre sınıflandırılmasıdır. Öğretim faaliyetlerinin değerlendirilmesinin temel amacı ise öğretim faaliyetlerindeki aksaklıkların saptanarak bunları düzeltecek önlemler alınması ve öğretimin gerçekleştirilmesidir (Fidan ve Erden, 1998:14).

Buraya kadar belirtilen bilgiler ışığında, ülkemizde orta öğretim kurumlarında coğrafya öğretimini incelemeye başlayalım.

1- Coğrafya Nedir?

Eski Yunan’da arzın tasviri anlamına gelen coğrafya bugünkü manada; yeryüzü olayları ile insan arasındaki münasebetleri, bu olayların dağılışını ve bu dağılışların nedenlerini inceleyen bilimdir (Güngördü, 2002:2).

Bir diğer tanım ise şöyledir:

Coğrafya insanların içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan-doğa-çevre etkileşimini ve bu etkileşimle insanın meydana getirdiği

beşeri ve ekonomik etkinlikleri kendi prensipleriyle inceleyerek sonuçlarını çıkaran ilimdir (Şahin,1998:3).

2- Coğrafyanın Önemi

Coğrafyanın başlıca iki inceleme alanı bulunmaktadır. Yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, toprak vb. elemanlardan oluşan fiziki çevre ile ilgilenen FİZİKİ COĞRAFYA, diğeri ise insan ve insanın yeryüzündeki faaliyetleri ile ilgilenen BEŞERİ COĞRAFYA dır.

Coğrafyanın asıl amacı, mekan farklılığı ve benzerliklerinin, başka bir deyişle değişik coğrafi görünümünün (landscape) analizi, insanların mekan olan yeryüzünün tanınması ve dolayısıyla daha iyi, yararlananlara katkıda bulunmasıdır. Hem ulusal hem de uluslar arası ekonomik ya da siyasal bir çok problemin temelleri ve aynı zamanda çözüm yolları geniş çapta coğrafyaya dayanmaktadır.

Mesela Unesco'nun, hızla çoğalmakta olan dünya nüfusuna gıda maddeleri sağlamak için, kurak bölgelerde tarım alanlarını çoğaltmak ve tarımsal verimliliği artırmayı amaçlayan büyük bir proje olan "Kurak Bölgeler" bunlardan biridir. Bu projede coğrafya, gerek fiziki gerekse beşeri yönleri ile geniş çapta yer almaktadır.

Daha iyi bir refah seviyesine ulaşmayı amaçlayan ulusların ulusal, bölgesel ya da sistematik planlarda coğrafyaya ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır (Güngördü, 2002:4-5-6).

3- Coğrafya Öğretiminin Amaçları

"Coğrafya, sadece kültür veren, aydın bireylerin, dünya olaylar sistematığını daha kolay kavramalarını sağlayan, bir genel kültür ilmi değildir. Bu işlevleriyle birlikte, *bireylerde yurt sevgisi duygusu* gelişip

kökleşmesi bakımından da, etkin bir rol oynar. Bir bütün olarak Türkiye'nin, yer altı ve yer üstü kaynakları, doğası, beşeri güzellikleri, kısacası her saha ve cephesiyle tanıtmadıkça, yurdumuzu sevdiremeyiz. O zaman, yeni yetişen kuşaklardan, bu kutsal vatan ve onun üzerinde yaşamakta olan millet için, ileriye dönük özveri bekleyemeyiz. Çünkü insan, sevdiği bir vatan için özveride bulunur.

Coğrafya okumadan ve okutmadan, 10 milyon km karelik Türk dünyasını, yer altı ve yer üstü kaynaklarını, onlardan neler alıp, onlara neler satabileceğimizi ve benzer yönleri nasıl tanıyacağız? (Doğanay, 2002:177).

Türkiye geçmişte olduğu gibi, günümüzde de üzerinde ve yakın çevresinde dünya güç dengesini etkileyecek tarzda, sürekli ve çok yönlü çıkar ve güç çatışmalarına sahne olan, hassas bir coğrafi konuma sahip bulunmaktadır. Bu konumu ile Türkiye; Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının düğüm noktası olarak nitelendirilen Akdeniz ve Ortadoğu'nun doğu-batı ve kuzey-güney yönlü asli mihrakları üzerinde bir köprü durumundadır. Bu coğrafi özellikler Türkiye'ye, dünya güç merkezleri için mutlak kontrol ve elde bulundurulması gerekli bir hedef olma niteliği kazandırmaktadır.

Tüm milli güç unsurlarımızı, milli hedefimiz olan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaya yöneltebilmek için Türkiye coğrafyasının bize bahşettiği bütün imkanları en iyi ve verimli şekilde kullanmak ve imkanları başkalarına kaptırmamak için öğrencilerimize, derslerimizde bu konunun önemini kavratmamız gerekir.

Daha iyi refah seviyesine ulaşmayı amaç edinen ülkeler, kalkınma planlarının esasını coğrafi temeller üzerine oturtmuşlardır. Çünkü "coğrafya" ile "planlama" kavramında temel unsur "mekan" dır. R.HARSTHORNE'nin dediği gibi "coğrafyacılara gelecek için planlamalara uygun bilgileri veren birer danışmandır" sözü, coğrafyanın ülke yönetimindeki önemini göstermektedir. İnsan ile yer arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim olan coğrafya,

doğal, beşeri ve ekonomik çevrenin insana olumlu ve olumsuz etkilerini incelediğinden, insanın hayatını idame ettirebilmesi için bunları bilmesi gerekmektedir.

Gerçek bir yönetici, iyi bir coğrafya bilgisine sahip, doğal kaynakları en iyi şekilde kullanan ve işletendir (Güngördü; 2002, 66-67).

Buraya kadar yapılan açıklamalar, orta öğretimde coğrafya öğretiminin en önemli amaçlarının şunlar olduğunu göstermektedir :

- 1) Ülke ve millete karşı sevgi duygusu geliştirir.
- 2) İnsan, çevre ve olaylar arasında korelatif ilişkiler kurmayı sağlayarak, bilimsel düşünce gücü kazandırır.
- 3) Doğal ve beşeri kaynakların, temel zenginlik kaynakları olduklarını ve bir ülkede kalkınmanın, bunları değerlendirmekle mümkün olacağını, örnekler sergileyerek gösterir.
- 4) Öğrencilerin dünya görüş ufuklarını, Yeryuvarı'nın merkezinden uzay boşluğunun sonsuzluğuna doğru genişleterek, onların gözleri önüne sonsuz bir dünya serer.
- 5) Bir ülke ne kadar güçlü olursa olsun, dünya milletlerinden soyutlanmış bir şekilde yaşayamayacağını kavratır ve bütün insanları sevmenin bilincini aşılar.
- 6) Coğrafi olayları gözlem ve sezgi yolu ile kavratarak, öğrencilerin hayal gücünü geliştirir.

Bir öğretim disiplini olarak coğrafya öğretimi, öğrencide okuma yazma, matematik ve dil becerisi dışında grafik ile iletişimi de sağlamaktadır. Ayrıca, temel eğitim becerilerini geliştirmede öğrenciye katkı sağlamakta ve öğrencinin çevresine uyumunda yardımcı olmaktadır.

3.1. Orta Öğretim

Orta öğretim 15-17 yaş grubunu kapsayan, öğrencilere bir meslek kazandırmayı ve onları yüksek öğretim kurumlarına hazırlamayı amaçlayan eğitim devresidir.

Orta öğretimin amaç ve görevleri:

- 1) Bütün öğrencilere orta öğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak.
- 2) Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgili, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretimi veya hem mesleğe, hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

3.1.1 Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 8.7.1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilip 29.8.1983 tarih ve 2146 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Orta Öğretim Kurumları Coğrafya Programı" amaçları aşağıdaki gibidir:

Öğrencilere;

- 1) Yakın çevrelerinden başlayarak yurdumuzu ve dünyayı tanıtmak; onlarda vatan, millet ve insanlık sevgisini daha bilinçli, daha köklü kılmak.
- 2) Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini ve önemini belirterek ve onlarda ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu geliştirmek.

3) Çeşitli coğrafya olaylarının (tabii, beşeri, ekonomik) yeryüzünde dağılımlarını, bunların sebep ve sonuç ilişkilerini ve yeryüzü, canlılar özellikle insan hayatı üzerindeki etkilerini inceleyerek, olayların farklı dağılışı sonunda yeryüzünde meydana gelmiş olan değişik karakterdeki alanların özelliklerini kavratmak.

4) İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı ilişkilerini, insan topluluklarının yaşama yerlerini ve geçinme yollarını inceleyerek onların, yurdumuzun ekonomik kalkınmasında faydalı birer eleman olarak yetişmelerini sağlamak.

5) İnsanın yaşama alanı olarak yeryüzünün şartlarını, imkan ve kaynaklarını tanıtmak; bu imkan ve kaynakların sınırsız olmadığını, bu sebeple onların israfından kaçınmak gerektiğini kavratmak; tabiatı sevdirmek ve onu koruma alışkanlığını kazandırmak.

6) Milletlerin refah ve mutluluklarının coğrafi çevreden yararlanma derecesine ne kadar bağlı olduğunu, yurdumuzun henüz işlenmemiş olan tabii kaynaklarının ne kadar geniş çalışma alanı teşkil ettiğini örnekleriyle belirtmek.

7) Komşu ve uzak ülkeleri, ülkemizi ilgilendiren yönleriyle tanıtmak, ülkeleri birbirleriyle karşılaştırarak onlar hakkında bilgi kazandırmak.

8) Milletlerin birbirlerine muhtaç oldukları ve birbirleriyle işbirliği yapma zorunluluğunda bulunduklarını; ortak sorunlarının karşılıklı iyi niyet ve çabalarla çözümlenebileceğini kavratmak.

9) Türkiye'nin başlıca tarım ve endüstri ile ticari ilişkileri hakkında bilgi kazandırırken dünya milletleri arasındaki ekonomik bağları inceleyerek ülkemizin dünya ekonomisindeki yerini ve önemini kavratmak.

10) Bulundukları tabii çevrenin, bölgenin, diğer bölgelerin ve bütünüyle Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yarayan yer üstü ve yer altı kaynakları ile turistik zenginliklerini tanıtmak.

11) Çeşitli haritaları, resimleri, istatistik grafik ve diyagramları yorumlamayı bunlardan yararlanmayı öğretmek ve onlarda plan, kroki ve özellikle Türkiye haritası çizme becerisini geliştirmek.

12) Öğrencilerin, milli servet kaynaklarımızı koruma ve değerlendirme gereğine inanmış ve bu yolda alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlamak.

13) Öğrencileri yurdumuzun ve milletimizin sorunları üzerine eğilen, bunları inceleyip öğrenen ve bu sorunların yurt ve millet yararına çözümlenmesine içtenlikle katılan aydın yurttaşlar olarak yetiştirmek.

3.1.2. Türkiye'nin Bitki Örtüsü Ünitesinde Yer Alan Konular ve Kavramlar

A- ORMANLAR

- 1- Karadeniz Ormanları
- 2- Batı Anadolu Ormanları
- 3- Akdeniz Ormanları
- 4- Doğu ve İç Anadolu Ormanları
- 5- Ormanların Korunması ve Faydaları

B- MAKİ

C- BOZKIR

Ç- YÜKSEK DAĞ ÇAYIRLARI

D-TÜRKİYE'DE AĞAÇLANDIRMA ÇALIŞMALARI VE AĞAÇLANDIRMANIN ÖNEMİ

Ünite içerisinde yer alan anahtar kavramlar:

- Bitki Örtüsü
- Vejetasyon
- Orman
- Maki
- Bozkır
- Garig
- Savan
- Alpin Çayır
- Bakı
- Endemik Bitki
- Relik (Kalıntı) Bitki
- Orman alt sınırı
- Orman üst sınırı
- Ağaç sınırı

4. Kavram

Genel anlamda kavram, insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu/yapısıdır. (Ülgen, 2001:100)

Fidan'a göre kavram, ortak özellikleri olan nesne, olay, fikir ve davranışların oluşturduğu sınıflamaların soyut temsilcileridir.

İnsanlar; benzerlikleri ve farklılıkları birbirinden ayırırlar. Örneğin, yaprakları, kökleri, dalları, hacimleri, meyveleri ve üreme biçimleri açısından, değişebilen ağaçların ortak özellikleri, saydığımız bu özellikleri taşımasıdır. Bu algılarla zihnimizde oluşturduğumuz imaj ağaç olarak adlandırılır (Ülgen, 2001:100).

Kavramların genel anlamlarının yanında, bir de özel, kullanıldığı alana göre değişebilen anlamları vardır. Örneğin, genel anlamda gelişme, olumlu yönde ilerlemeye işaret eder. Ekonomide gelişme ya da ekonomik gelişme, kaynakların üretimi ve tüketimindeki artış anlamını taşır. Biyolojide gelişme, vücut organlarının iş görüşünü yapabilmek için, sistemli bir biçimde olumlu yönde değişmesidir. Davranış bilimlerinde gelişme ise bireyin algılama, hissetme ve hareket sisteminin koordinasyonundaki ilerlemedir (Ülgen, 2001:100).

Kavramlar soyutluk, karmaşık olma, çok yönlülük ve kritik özellikleri bakımından birbirinden farklılaşırlar. Bu özellikler aşağıda açıklanmıştır.

1- Soyut olma derecesi: Kavramlar, özelliklerinin incelenebilmesi yönünden somuttan soyuta doğru derecelendirilebilir.

Kitap, masa, meyve gibi kavramlar fiziksel özellikleri, duyu organları ile duyurabilir olduğu için daha somut kavramlardır.

Yetenek, adalet, enerji gibi kavramlar ise gözlenmesi zor özellikleri olan kavramlardır. Bunlar kitap, masa, öğrenci gibi kavramlardan daha soyutturlar (Fidan, 1996: 190).

2. Karmaşıklık derecesi: Kavramlar basitten karmaşığa doğru bir sıralama gösterir.

Sandalye, somut ve basit bir kavramdır. Birkaç özelliği vardır. 3 ya da 4 ayaklı; üzerine oturulmuş bir nesnedir. Bazı kavramlarda somut ve soyut özellikler hem bir arada hem de çok sayıdadır. Ayrıca çok yönlüdürler.

Şehir kavramı, nüfus, semt, yol, trafik, binaların türü, eğlence yerleri, parkları, okulları, kültür merkezleriyle birçok özelliğin bir sentezidir ve oldukça kompleks bir kavramdır (Fidan, 1996: 190).

2- Farklılaşma: Bazı kavramlar birbiriyle ilişkili birçok kavramı içerir. Bina ve öğrenci kavramları bu farklılaşmaya örnek gösterilebilir.

Bina, ev, dükkan, fabrika, otel, gökdelen gibi kavramları içine alır. Hepsi binadır, fakat başka farklı anlamları da vardır. Araba kavramı da çok farklı kavramlar içeren, çok farklılaşan bir kavramdır. At arabası, öküz arabası, el arabası, otomobil gibi. Kulübe; küçük ev, baraka gibi az sayıda kavram içeren "az farklılaşmış" bir kavramdır (Fidan, 1996: 190).

3- Özelliklerin kritik oluşu: Kavramların gelişmesinde en önemli nokta özelliklerin kritik olup olmadığıdır. Kritik özelliklere kavramla doğrudan ilgili özellikler diyoruz. "Turist" kavramı için kritik özellikler eğlence, dinlenme veya gezip görme için seyahat etme, (faaliyet); zevk duyma ve isteklerini doyurma (amaç), bir yerde sürekli oturma yerinin olması (yerleşme yeri) dir. Kılık, kıyafet ve mensup olunan ülke, kavram için ilgili özellikler değildir. Bazı kavramlarda bu tür özellikler az, bazılarında ise çok sayıdadır. Kavramlar bu temel özelliklerine göre oluşturulur (Fidan,1996: 190).

4- Kavramların temel özellikleri ya tanımlama ya da fonksiyonel yönlerden olabilir. Anahtar kavramında fonksiyonel yön, taş kavramında ise tanımlayıcı yönü ağır basar. Bir başka deyişle anahtar gördüğü işle, taş kavramı da özelliklerine bakılarak geliştirilir. Bazı kavramlar ise, tanımlayıcı ve fonksiyonel özelliklerin her ikisinin birlikte olmasını gerektirir. "Kan" kavramında hem kanın özellikleri hem de vücuttaki iş görüşünün dikkate alınması zorunludur (Fidan, 1996: 191).

5- Kavramlar dikey ve yatay organizasyon içindedirler. Canlı kavramı yatak ve dikey bir yapı gösterir. En üstte canlı, onun altında hayvan ve bitki olmak üzere ikiye ayrılır. Bu kavramlar altında ise bir çok farklı kavramlar

sıralanabilir. (Yüksek düzeydeki kavramlar oldukça karmaşıktır) (Fidan, 1996: 191).

6- Kavramlar kişiden kişiye değişen ve değişmeyen olmak üzere iki türlü anlam taşırlar. Bazı kavramlara gözlenebilen özelliklerin ötürü aynı anlam verilir. Kitap, böyle bir kavramdır. Hemen hemen herkes "kitap" kavramının anlamı üzerinde birleşebilir. Bazı kavramlar ise kişiden kişiye değişen anlama sahiptir. İnsanların yaşantılarının niteliği bu farklılığı yaratır. Örneğin; namus kavramı kişilere ve içinde bulunan duruma göre değişen anlamlara gelebilir. "Düğme" ilişlemeyi sağlayan bir araç, bir aracı çalıştıran, başlatan ve kapatan bir mekanizma olarak da anlamlaştırılabilir. Adalet, demokrasi kavramları da kişilere göre değişik anlamı ve tanımı olan kavramlardır. Asgari ücretin işçiye ve işverene göre farklı farklı anlamları olabilir (Fidan, 1996: 191).

7- Kavramlar sürekli gelişen ve yeni anlamlar kazanan sınıflamalardır. Kavram gelişimi çocukların gelişimi ile iç içedir. Hayvan ve bitki kavramları, çocuklar geliştikçe ve çevreleriyle etkileşimleri arttıkça (hem genişlemesine hem derinlemesine) yeni anlamlar kazanır. Hayvan kavramı çocuğun çevresinde gördüğü hayvanlarla sınırlıdır. "Mikrobun" hayvan kategorisine girmesi oldukça zaman alır. Çocuk her sakallıyı da dede sanabilir. Oysa dede babaların babasıdır. Torun sahibi kişilerdir. Genç bir adama dede denilmesinin çocukları şaşırtması doğaldır. Çünkü, çocuğun sınıflamasında yaş ve görünüm önem taşır (Fidan, 1996: 191).

8- Kavramlar hangi yolla kazanılırsa kazanılsın bunlara yalnız kişinin yaşantıları anlam kazandırır. Öğretmeni, sert, taviz vermeyen, cezalandırıcı ve sempatik olmayan bir kişi olarak tanımlayan bir çocuk, zamanla onun sevgi dolu, yardım edici, ödüllendirici rehber bir kişi olduğunu anlayabilir. Bu durum, yaşantıların niteliğine bağlıdır (Fidan, 1996: 191).

9- İnsanlar, kavramların önemli bir kısmını sembolik şekillerle zihinlerine yerleştirir ve hatırlarlar. "O" oksijendir veya sıfırdır. "V" zafer kavramı yerine kullanılır. Trafik işaretleri, ilgili kavramların sembolleridir. Bunlar daha ileri düzeylerde ise kuralları içerirler. Kavramlar insan düşüncesinin temel taşıdır. Kavramların açıklığı ve zenginliği insanların öğrenmelerinin anlamlı olmasında büyük rol oynar. Bu nedenle okulda kavramların öğretilmesi çok önem taşır (Fidan, 1996: 192).

Kavramların Yararları

1.Kavramlar yoluyla insan zihni, çevremizin karmaşıklığını basitleştirir. Dünyada yedi milyondan fazla renk çeşidi olduğu söylenmektedir. İnsanlar çeşitli renklerin binlercesiyle karşı karşıya gelir ve renkleri 8-12 kategorisi içinde anlamlaştırır. Kavramlar insanları ayrıntılardan çok onların tutsağı olmaktan kurtarır.

2. Kavramlar insanlar arasındaki iletişimin gerçekleşmesinde, insanların birbirini anlamalarını sağlamada çok önemli bir yol oynarlar. Yanlış anlamalar kavramlara verdiğimiz farklı anlamlardan da doğabilir.

3. Kavramların birbiri ile ilişkisinden ilkeler ve kurallar ortaya çıkar. İlkelerin sağlamlığı, doğru yargıda bulunmaya ve problemleri anlayarak çözmemize yardımcı olur (Fidan, 1996: 192).

Kavramların Öğretimi

Kavramların öğrenilmesinde ilgili nesne, olay, fikir ve davranışların yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin algılanması, bunlardaki ortak özelliklerin belirlenmesi ve kavramla ilgili olan ve olmayan özelliklerin ayırt edilmesi gerekir. Bir kavram öğretilirken şu üç aşama önem taşır:

1. Kavramın tanımlanmasında esas olan özelliklerin ortaya konması,
2. Kavrama örnek olan ve örnek olmayan durumların incelenmesi,

3. Geribildirim-dönüt verilmesi (Öğrenene, doğru ve yanlış yaptıklarının duyurulması).

Kavram öğretiminde öğrencinin bireysel özellikleri (ayırt etme, analiz ve sentez gücü, daha önceden öğrendikleri, öğrenme biçimleri), öğretim yöntemleri, kavramın soyutsal derecesi ve karmaşıklığı etki eder.

Kavram öğretiminde çok kullanılan iki yöntem vardır.

- a) Kural - Örnek yöntemi,
- b) Örnek - Kural yöntemi.

Birincisinde, kural - örnek yönteminde; kavram önce temel - kritik özellikleriyle tanımlanır. Tanımdan sonra örnekler verilir. Turist, bir ülkeyi, bir beldeyi gezmek ve vaktini hoş geçinmek ve yeni şeyler görmek amacıyla seyahat eden kişidir. Sonra buna uygun örnekler verilir. İkincisinde ise; önce örnekler ortaya konur. Daha sonra bu örneklerden yararlanılarak tanıma gidilir. Bu yaklaşımda ise tarihi yerleri gezenler, yaz mevsiminde deniz kenarında dinlenmek için gelenler gibi örnekler verilir. Bu örnekler arasında gezip dolaşan fakat turist kavramı içine girmeyen ilgisiz örnekler de gösterilir (Fidan, 1996: 193).

Kavram Analizi

Kavramların öğretime geçilmeden önce bir analiz yapılması, çok önemlidir. Kavram analizinde şu sorulara cevap aranır ve sonuçlara göre öğretim faaliyetleri düzenlenir:

1. Hangi kavram (kavramlar) kazandırılacaktır?
2. Kavramla doğrudan ilgili özellikler ve kavramlar ilgisiz özellikler nelerdir?

3. Yeni öğretilecek kavramla ilgili olan ve daha önce öğrenilmiş kavramlar hangileridir?
4. Yeni öğrenilecek kavram için olumlu olan ve olumsuz örnekler neler olabilir?
5. Öğretilecek kavramı içeren ilkeler nelerdir?
6. Kavramları kullanacağımız problem durumları nelerdir?
7. Öğrencilere hangi faaliyetler yaptırılırsa, kavramı daha somut olarak kullanmak mümkün olur?
8. Hangi kelimeler daha çok kullanılmalıdır?
9. Öğrencilerin kavramla ilgili davranışlarının (cevaplarının) doğru mu, yanlış mı olduğu nasıl kendilerine duyurulabilir? Bu maddelerde belirtilen hazırlıkların yapılması, öğretmenin sınıftaki öğretim sürecini düzenlemesine çok yardımcı olur.

Kavram öğretimin nasıl yapılacağını belirleyen etmenlerden biri öğrencinin düzeyi ile ilgilidir. Kavramların anlamı ancak uygun tecrübe ile kazandırılabilir. "Liman" kavramı harita üzerinde, kum havuzunda coğrafi şekiller arasında, resim ve film kullanılarak, gezip göstererek daha kolay ve daha çabuk kazandırılabilir. Yaşantıların gerçeğe yakın olması kişilere gerekli ayırt etmelerin farklı durumlarla karşılaştırılması olanağı sağlar. Kavramların açıklığı zamanla belirginleşir. Kavramı bilmek onu anlamak demek değildir. Saat, hafta kavramları çocukların yaşı ilerledikçe daha çok açıklık kazanır. Kavram öğrenmenin odak noktası, çocukların kavramı kavram yapan temel özellikleri daha az önemli olanlardan ayırt edebilmeleridir. Kavram öğretiminde genel olarak şöyle bir yol izlenebilir:

1. Hangi kavramın öğretileceğinin belirtilmesi,
2. Kavramı tanımlayan özelliklerin sıralaması, bu özelliklerin açıklamasının öğrencilerden istenmesi,
3. Daha önce öğrenilmiş kavramlarla ilişkilerin kurulması,
4. Kavram için uygun örneklerin verilmesi ve bu örneklerde kavramı tanımlayan kritik özelliklerin odak noktası yapılması,

5. Uygun olmayan örnekler verilmesi, bu örneklerle ilgili olmayan özelliklerin ayırt edilmesinin sağlanması ve karşılaştırma yapılması,

6. Uygun olan ve olmayan örneklerin birlikte verilmesi, uygun örneklerin bulunmasının istenmesi; uygun olmayan örneklerin niçin örnek sayılmayacağını ve nedenlerinin öğrenciler tarafından açıklanması,

7. Kavramın içinde geçtiği ilke ve genellemelerin örneklerinin verilmesi,

8. Gerçekçi problemler verilip, kavramların bu problemler içinde kullanılması,

9. Öğrencilerin verdikleri cevap ve çözümlerin doğrulanması (doğru veya yanlışların öğrenciye duyurulması ve gerekiyorsa düzeltme çalışmalarının yapılması.)

Kavram Öğretiminde Örnek Kullanma

Kavram öğretiminde önce olumlu örneklerle başlamalı, negatif (uygun olmayan) örnekler daha sonra verilmelidir. Olumlu örnekler verildiği zaman kavramın temel özelliklerine dikkat çekilmeli, ilgili olmayan özellikler ayrılmalıdır. Uygun olan ve uygun olmayan örnekler birlikte verildiği karşılaştırma yapılmalı ve farklılıklar ortaya çıkarılmalıdır. Uygun olmayan (olumsuz) örneklerin düzeltici bir rolü vardır ve kontrol aracı olarak da kullanılır. Bunlar ayırt etmede doğruluğu ve kesinliği sağlarlar.

Şemalar, karmaşık durumlarda ne kadar örnek verileceği büyük ölçüde kavramın soyutluluğuna, karmaşıklığına ve öğrencinin biliş yapısına bağlıdır. Çok boyutlu ve karmaşık kavramlarda çok sayıda örnek gereklidir. Çok az sayıda örnek verilmesi ve örneklerin birbirine çok benzemesi öğrencilerin kavram kendi kendilerine ya da çok dar kişisel anlam vermelerine neden olabilir. Örnek vermede öğrencinin yaşantısına uygun (somut) örnekler kullanmak öğrenmeyi kolaylaştırır. Örnek, öğrencinin kavram anlamına kendisinin keşfederek bulmasını sağlayacak sayıda olmalıdır.

Kavram Öğretmede Tekrar

Kavram öğretirken vurgulanan özelliklerden kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe geçirilmesi için gecikmeksizin tekrarı gerekir. Bu nedenle değişik örnekler verilerek, öğrenciden örnekler bulması istenerek tekrarın yapılması sağlanır. Öğrencinin kavramın tanımını kendi sözcükleriyle tekrar etmesi; kavramı yeni cümleler içinde kullanması başvurulan yollardan başlıcalarıdır. Kavramların yeni cümleler içinde kullanılması, tanımın tekrar edilmesinden daha iyi sonuçlar vermektedir. Kavram öğretiminde bir anda bir kaç kavramın birden öğretilmesinden sakınılmalıdır. Kavramın tekrar edilmesi ödev verilerek öğrenciye bırakılmalıdır. Öğrenciler genellikle en son dakikaya doğru ödevleri yapma eğilimindedirler. Biriktirdikleri kavramları aynı anda tekrar edecekleri için kavramları birbirine karıştırabilirler.

Sonuçların Bilgisi

Yeni kavramların öğrenilmesinde öğrencilerin verdiği cevapların doğru ve yanlışlığı nedenleriyle birlikte gecikmesizin duyurulmalıdır.

Geribildirim (dönütün) gecikmesi araya başka olay ve kavramın girmesi nedeniyle karışıklığa ve unutmaya neden olabilir.

5. Yöntem

Yöntem kavramı, bu güne kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sözelimi, yöntem, hedefe ulaşmak için önceden belirlenmiş en kısa yoldur. Başka bir deyişle, yöntem; bir sorunu çözmek bir deneyi sonuçlandırma, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur.

Yöntem (Metod) kelimesinin anlamı; izlenmesi gereken yol, yordam, tarz veya usûldür. Latince’de Methodos veya Metaodos kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Metod bilimsel araştırmalara uygun düşen çeşitli yolları inceler. Zamanla Mantık biliminin kolu haline gelmiştir. Bugün daha çok eğitim bilimlerinin bir dalı olarak kullanılmaktadır.

Öğretim yöntemi her derse göre değiştiği gibi, okul türlerine göre de değişir. Zira bu yöntemler, dersler için değil, bunlar dersi öğrenecek ve öğretecek kişi için gereklidir. Çeşitli okullarda okuyan öğrencilerin yaşları, çalışma ve öğrenme kabiliyetleri farklı olduğundan herhangi bir dersin yöntemi okulun derecesine ve türüne göre değişmektedir.

Bilgi seviyesi çok derin ve geniş olan öğretmenler iyi bir yöntem bilgisine sahip olmadıkça, öğrencileri bu bilgilerinden yeteri kadar faydalanamazlar. Bazı öğreticiler, fazla bilgiye sahip olmakla beraber, öğretimlerinde iyi bir yöntem tatbik etmediklerinden, öğrencilerini iyi yetiştiremezler (Güngördü, 2002: 11).

Öğretim etkinlikleri rastlantılara bırakılamaz. Böyle olduğu takdirde öğretmen ve öğrenci fazla yorulur., fazla zaman ve emek harcanır. Halbuki öğretimde az zamanda çok ve başarılı işler yapmak zorunluluğu vardır. Bu nedenle, öğretim yöntemi, amaçlara ulaşılması yani öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Başka bir deyişle, yöntem iyi seçildiği ve uygulandığı takdirde amaçlara daha kısa zamanda ulaşılması ve amaçların işlerlik kazanması mümkün olur.

Her öğretmenin mesleki birikimi, deneyimi ve becerisi ile ilgili olabilecek yöntem seçiminde farklı tercih ve yatkınlıkları olabilir. Zaman faktörü ve fiziksel ortamlar da yöntem seçiminde etkili olmaktadır. Ekonomik

yük ve maliyet analizleri çok iyi yapılmalıdır. Mesela, bir gezi ve gözlem yöntemi vasıta, araç-gereç masrafları gerektirmektedir.

Yöntem tercihini etkileyen bir başka faktör ise öğrenci grubunun büyüklüğüdür. Modern yöntemler öğrenci grubunun çok az sayıda öğrenciden oluşmasını gerektirmektedir. Yöntem tercihinde konunun özelliği de çok önemlidir. İşlenen bazı konularda gezi ve gözlem yapma, tartışma ya da anlatma metodunun uygulanması gerekli olabilir.

Yöntem tercihinde çok önemli bir başka nokta ise öğrencide geliştirilmek istenen niteliklerdir. Mesela beceri kazandırmayı gerektiren bir konuda yaparak-yaşayarak öğrenme yöntemleri önem taşıyabilir (Büyükkaragöz, 1999:67-68-69).

Eğitim-öğretim hedeflerinin gerçekleşmesi uygun bir yöntemin seçilmesi ile sağlanabilir. Bu nedenle her ders için tek bir yöntem değil, çok farklı yöntemlerin kullanılması söz konusu olmaktadır. Bu yöntemler; anlatım, soru cevap, gezi,gözlem, gösterip yaptırma ve rol yapmadır (Güngördü, 2002: 11).

6. Coğrafya Öğretiminde İlke ve Yöntemler

6.1. Bilgi ve Başlıca Bilgi Türleri

İnsanın içinde bulunduğu dünya ile etkileşiminden en az üç tür değişme meydana gelir. Bunlar, hareketlerimizde, bilgilerimizde ve duyuşlarda oluşan değişimlerdir. Hareket, düşünce ve duyuşlarımız birbirinden ayrı süreçler değildir. Birisindeki değişmeyi diğerindeki değişme izler ve bir çok durumlarda bu değişmeler birbirine bağlıdır (Erden ve Fidan, 1998:147).

Bireylerin, değişik algılama yollarından edindikleri düşüncelere bilgi denir. Bu tanım, bireyin, yaşantısı boyunca kazandığı, öğrendiğı ve bildiğı bütün düşüncelere bilgi denir şeklinde de yapılmaktadır.

Edinilen bilgiler asıl değerini, pratiğe geçtikleri zaman kazanırlar. Öğrenilen bilgi ve kazanılan beceriler (maharetler), bireyler tarafından belli bir amaca ulaşmak için kullanılmıyorsa, gerekli ve yararlı sayılmaz.

Çağdaş eğitim psikologları, başlıca şu bilgi türleri olduğunu kabul etmektedirler:

1) Sezgisel bilgi : Kişilerin yaşantıları boyunca kazandıkları, fakat sözle anlatılması, öğrenilmesi ve öğretilmesi güç olan bilgilerdir. Bu tür bilgilere en tipik örnek, duygusal bilgiler gösterilebilir. Örneğin bir aşk duygusunun, bu duyguyu yaşamış bir kişi tarafından, aynı duyguyu yaşamamış bir kimseye sözlü olarak anlatması, pek de mümkün değildir.

Beceriler, sanatlar ve teknikler de, sadece sezgisel olarak öğretilemez. Örneğin bilgisayar uzmanı olarak yetiştirmek istediğimiz bir elemana, sadece nasıl yazmak gerektiğini anlatmakla bunu öğretmemiz mümkün değildir. Yapararak öğretmek gerekir. Yani, bireyi bilgisayarın başına oturtmalıyız.

O halde sezgisel bilgi, sezilerek aynı zamanda da yapılarak ve yaşanılarak öğrenilmesi gereken bilgi türüdür.

2) Sözel bilgi : Sezgisel bilginin sözel kısmını, yani sözle açıklanıp öğrenilmesi gereken bölümünü kapsayan bilgilerdir. Sözel bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesinde iletişim esastır. Başka bir ifade ile öğrenilecek bilgi ve kendisine ilişkin bilgileri öğrenilecek olay ya da nesne birbirinden mutlaka etkilenmelidir.

3) Tasvire dayanan bilgi : Tasvir ya da anlatım olayları ve nesneleri anlatarak öğretilen veya öğrenilen bilgilerdir. Aslında bu tür bilgi kazanma yolu, aynı zamanda sözel bilgi kazanma yoludur. Ancak yine de arada bazı farklar vardır. Örneğin, uçak mühendisi olarak yetiştirilmek istenen bir elemana bu teknoloji hem sözel hem de sezgisel olarak kavratılır.

Tekrar yaşanması mümkün olmayan olaylar ve bunlarla ilgili bilgiler tasvir etme yöntemi ile edinilir, öğrenilir ve öğretilir.

4) Yönetimsel bilgi : Bu bilgiler, belli bir işin yapılmasında uyulması gereken esasları öğreten bilgilerdir. Genellikle yapılmasında, gereğinin yerine getirilmesinde tek bir yolu bulunan bilgilerdir diye de tanımlanır.

Bu bilgiler, önceden programlanmış bilgilerdir. Dolayısıyla da bilgi alanından bilgi alanına aktarılma özellikleri zayıftır. Örneğin başarılı bir okul yöneticisi, aynı zamanda başarılı bir başbakan olabilir demek değildir.

5) Sistematik bilgi : Sistemleştirilmiş yani birbiriyle ilgisi olan, tutarlı bir şekilde kendi içinde formüle edilen bilgi, gerçek bilgidir. Bu bilgi türünü, bir bilim alanında araştırmalara, deneylere, gözlemlere ve felsefi bakış açılarına dayanan bilgi diye de tanımlayabiliriz. Bu tür bilgilerin toplamı olan bilim, ileri sürülen bilimsel kuralları birbirini destekleyen, fakat kurallara boğulmuş bir yığın olmaktan uzak, sistemli ve yöntemli bir bilimdir. Örneğin coğrafya, bu tür bilimlerden biridir. Çünkü bilgileri, yerinde yapılan gezi-gözlem, araştırma-inceleme ve akıl yürütme yöntemleri ile bunların değerlendirilmesi (analiz ve sentez) sonucu oluşmuştur.

Coğrafyada bilgilerin öğrenilmesi, bilgi edinme türlerinin hepsiyle yakından ilgilidir. Yerine göre sezgisel yolla, yerine göre sözel yolla ve yerine göre de tasvirle, gözlemlerle, akıl yürütme ile kazanılır.

6.2. Coğrafyada Başlıca Öğretim İlkeleri

Her faaliyete başlarken o faaliyetin amacına ulaşmasını kolaylaştıran kurallar araştırılır. Bu kurallar ne ölçüde doğruysa amaca o kadar kolay ulaşılır, değilse amaçlardan uzaklaşılır. Örneğin, sınıfını geçmeyi amaçlayan bir öğrenci için uyulması gereken kurallar (derse devam, sınavlara girme, ders çalışma gibi) vardır. Öğrencilerin bu kurallara uyması amacına ulaşmasını sağlar.

Eğitim ve öğretimde amaca ulaşmayı kolaylaştırmak için XVII. yüz yıldan günümüze kadar bilim adamlarının araştırmaları sonucu bir çok öğretim ilkeleri ortaya atılmıştır. Bu ilkelere belli başlılarını özetlemeden önce “ilke”yi tanımlamak gerekir.

İLKE : Prensip-kural-ölçü, olarak ifadelendirilmiştir. Amaca ulaştıran, doğruluğu kanıtlanmış, her türlü şüpheden arındırılmış öncül düşünceler, kılavuz fikirlerdir.

Öğretimde muhtevanın öğrenilmesi amaçlanır. Bu amaçlar için kullanılacak ilkeler, öğretmeni uygun faaliyetlere yönelmesini sağlayacağı gibi, öğrenciyi de güdüleyeceği için başarılı olmasını kolaylaştıracaktır (Küçükahmet, 2001: 39).

Öğretim ilkeleri, öğretim sırasında öğrencinin nelerden, nasıl etkilendiği ve etkili bir öğretim için bunların nasıl uygulanacağı gibi konularda ve öğretim yöntemlerinin seçilip uygulanmasında öğretmene kılavuzluk etmektedir.

Bu bilgilerden sonra, başlıca öğretim ilkelerini ve bu ilkelerle coğrafya öğretimi bağlantısını şu şekilde açıklamak mümkündür:

6.2.1. Öğrenciye Görelilik İlkesi :

Jean Jacques Rousseau “Öğrencilerinizi incelemekle işe başlayınız” demiştir. Öğrencilerin özellikleri dikkate alınarak öğretim yöntemleri belirlenmelidir.

Öğrenme her yaş ve düzeyde olacağı için, öğrenciye sunulacak bilgiler öğrenciler için kullanılacak araç ve gereçler, uygulanacak metot ve teknikler, öğrenecek kişinin fiziksel, zihinsel ve sosyal seviyesi ile paralellik göstermelidir.

Bu ilkenin, coğrafya eğitimde de çok geniş bir uygulama alanı vardır. Coğrafyanın öğretim basamaklarında konuların daha iyi anlaşılması bakımından bu ilkeye dikkatle ve titizlikle uyulması gerekir.

Öğrenene görelilik ilkesi Amerikalı John Dewey tarafından eğitime ve öğretime kazanılmıştır. Ona göre eğitimin amacı çocuğun yaşantısına direkt olarak yardımcı olmaktır. Bu nedenle okul, küçük bir laboratuvar örneği olmalı ve toplumun bir kesiti haline getirilmelidir. Gerçekten de eğitim ve öğretimin odak noktası öğrencidir. Diğerleri bu faaliyetin yardımcı elemanlarıdır. Dewey'in görüşleri bugün de geniş bir uygulama gücüne sahiptir. Teoriden pratiğe geçmiştir.

Örneğin, lise sınıflarının coğrafya eğitimi konuları arasında, kayaçlar mutlaka öğretilmesi gereken bir konudur. Ancak öğreticinin bu konuyu başlı başına bir jeoloji disiplini olduğunu dikkate alarak lise öğrencisi seviyesinin üstünde bilgiler vermemesi gerekir. Oysa orta öğretimde bu konu ile ilgili olarak verilen bilgiler coğrafya bölümü öğrencilerine verilen bilgiler kadar ayrıntılı tablolara dökülmüştür. Bu tablolar, öğrenene görelilik ilkesi ile tezat teşkil eder (Güngördü, 2002:84).

6.2.2. Yakından Uzağa İlkesi :

Öğrenen içinde bulunduğu ve ilgi kurduğu nesnel olayları daha rahat ve kolay algılar yani öğrenir.

Öğrenme olayının oluşması, öncelikle bir iletişim süreci (haberleşme, iletişim süreci) dir. İletişim sürecinin oluşması yani eğitimin birey üzerinde birtakım fikir, bilgi, tutum, duygu ve beceri değişiklikleri meydana getirilebilmesi, yakın çevredeki nesne ve olaylar ile öğrenenler arasında ilgi kurularak daha kolay sağlanabilir. Bu nedenle öğretimde, yakın çevre olayları ile ilgi kurulmadan uzak çevre olaylarına geçilmemelidir (Güngördü, 2002 : 84).

Bitki örtüsünün gürlüğü ile yağış arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için bulunduğumuz çevrenin yağış koşulları ve bitki örtüsü örnek olarak verilmelidir.

6.2.3. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi :

Temel kavramları öğretmeden, öğrenciye daha ayrıntılı bilgiler öğretmek doğru değildir. Öğretilirse bile kalıcı olmaz. Bu nedenle öğretmen, öğretmek üzere olduğu her konuda öncelikle bu konuya esas oluşturacak daha alt sınıflardaki temel bilgilerin yeterince öğretilip öğretilmediğini kontrol ederek esas öğretim konusuna geçmelidir.

Örneğin, Alp orojenezi, üçüncü jeolojik zaman, karbonifer gibi temel bilgileri öğrenmemiş bir coğrafya öğrencisine Türkiye'nin bugünkü görünümünü Alp orojenezi sonucunda aldığını, taş kömürlerinin karboniferde oluştuğunu anlatmak doğru değildir. Fay hatlarını bilen öğrenci, orada deprem, volkanik faaliyetler ya da kaplıcalar olduğunu bilebilir (Güngördü, 2002 : 85).

Bu kolay ve çabuk öğrenme öğrencinin öz güveninin artmasına, cesaretle çalışmasına ve başarıya ulaşmasına neden olacağı için eğitsel değeri yüksek bir ilkedir (Küçükahmet, 2002 . 41)

6.2.4. Somuttan Soyuta İlkesi :

Varlığı beş duyu yoluyla algılanıp anlaşılan olaylar somut olaylar, akıl yürütme ve hayal gücünü zorlayarak öğrenilebilecek olaylar ise soyut olaylardır.

Soyut bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle öğretimde. somut kavram ve bilgilerden başlanarak, soyut kavram ve olaylara doğru bir öğretim sırası izlenir.

Örneğin; Dünya'nın yuvarlaklığını, yer eksenin ve Dünya'nın Güneş etrafında dönüşünü, mevsimlerin oluşumuna ancak model küre veya bir deney tablosu ile gösterebiliriz. Çünkü bu konular öğrencilerin hayal gücünü büyük ölçüde zorlar. Çünkü, bunlar anlaşılması güç konulardır.

Yer yuvarlağının iç yapısı ile ilgili olarak verilen bilgiler, öğrenciler tarafından güç anlaşılan soyut bilgilerdir. Bu tür olayları kesit çizerek, renkli tebeşirlerle renklendirerek ve kesin ifadeler kullanılarak öğretebiliriz. Volkan dağlarının meydana gelişi somut bir kavram olmakla beraber, magma hazinesi soyut bir kavramdır (Güngördü, 2002:85).

Yapılan çalışmalar, öğretimde somut eşya ve maddeden, maddesel olmayan soyuta gidilmesini bir ilke olarak açıklamaktadır. Öğretimde ne kadar çok eşya ve maddeden yararlanılırsa ve çeşitli örnekler verilirse soyut konuların ve kavramların öğrenilmesi o kadar kolaylaşır (Küçükahmet, 2002:42).

6.2.5. Açıklık İlkesi :

Bu ilkeye ayanilik ilkesi de denir. Öğretilen konuların açık ve net bir şekilde öğretilmesi anlamına gelir. Ders kitaplarını bilimsel terim ve deyim zenginliğine boğmak, öğrenmeyi büyük ölçüde güçleştirir. Kurallara uygun olarak formüle edilmemiş fikirleri ancak yazarı anlayabilir. Yazım kurallarına uygun olarak kaleme alınmış, konunun özelliğine göre bilimsel terimlerin sözlük anlamı ders kitabının sonuna eklenmiş, gerekli şekillerle (harita, grafik, kesit, tablo vb.) desteklenmiş ve ayrıca öğretmen tarafından sınıfta işlenmiş örneklerle zenginleştirilmiş bilgilerin öğrenilmesi büyük ölçüde kolaylaşır.

Bilgi net ifadelerle kaleme alınmalı ve bu şekilde öğretilmelidir. Özellikle öğrencinin hayal gücünü zorlayan öğretim tarzında bilgiler, göze kulağa ve beyine hitap edilecek şekilde yapılmaktadır. Bu nedenle coğrafya öğretiminde harita, tablo, kesit, profil, kroki, slayt, grafik, fotoğraf gibi araç ve gereçlerden yararlanmak bir zorunluluktur. Çünkü öğrenmeyi kolaylaştıran en etkili yollardan biri, güçlü algılar yaratmaktır. Algılar ne kadar güçlü olursa, edinilen bilgiler de bu ölçüde kalıcı olacaktır. Örneğin; Ceyhan nehri, Seyhan nehrinden daha çok alüvyon taşıyarak deltasını inşa etmiştir diyoruz. Bunu açıkça gösteren kanıt Ceyhan'ın denize döküldüğü yerde kara parçası denize doğru dışbükey bir kıyı çizgisi oluşturmuş diyebilmeliyiz (Güngördü, 2002: 85).

6.2.6. Aktivite İlkesi :

Bu ilkeye yaparak ve yaşayarak öğrenme ilkesi de denir. Sezgisel bilgi (tecrübî bilgiler) en iyi şekilde bu yolla öğretilebilir.

Özellikle ilköğretimin 1. kademe öğrencileri yaparak, yaşayarak etkinlikte bulunur ve öğrenir. Bu nedenle, hareket özgürlüğü kısıtlaması getiren baskıcı bir öğretim, hem öğrenmeyi hem de kişilik gelişimini büyük ölçüde önler. Orta öğretimde coğrafya, öğretimde yaparak ve yaşayarak öğrenme

metodu şeklindedir. Bu sorun: araştırma ödevleri yaptırılarak öğrenilebilir. Bu konuda pek çok ödev türü vardır. Örneğin; harita sembolleri konusu veya ölçekler konusu işledikten sonra bunlarla ilgili ödevler verilebilir. Doğu Anadolu Bölgesini işlemeyen önce, bölgeye komşu bölgeler ve bölgenin merkezini gösteren bir haritanın çizilmesi istenebilir. Aktivite ilkesi bakımından iki tür coğrafya ödevi verilebilir:

1. İşlenecek konuya hazırlık ödevi (Doğu Anadolu haritası gibi)
2. İşlenen konuyu pekiştirme ödevi (ölçekler konusunda verilecek problemler gibi)

Aktivite ilkesine sadece öğrencilerin faaliyeti yönünden bakılmalıdır. Faaliyette, öğretmene de önemli görevler düşer. Örneğin; derse giriş çıkışta tam zamanında girip çıkma aktivitesi, öğrencilerle tek tek ilgilenme çabası, verdiği ödevlerin yapılıp yapılmadığını izleme aktivitesi, ders konularının daha iyi öğrenilmesi bakımından bazı araç ve gereçleri bulmak, sağlamak veya bizzat hazırlanmakta gösterilen aktiviteler gibi. Bütün bu faaliyetler, öğretmene güven, derse ilgi ve öğretmenin kişiliğine saygıyı pekiştirmede de önemli bir rol oynar (Güngördü, 2002 : 86).

6.2.7. Bütünlük İlkesi :

Bütünlük ilkesini, konular arasında bütünlük ve konularda sergilenen bilgilerin bütünlüğü şeklinde düşünmek daha uygun olur. Orta öğretim coğrafya programlarında konular arası bütünlük deyiminden temelde benzerlik gösteren ders konularının art arda gelecek şekilde işlenmeleri ve aralarındaki ilişkilerin (karşılıklı bağlantı ilişkileri) mutlaka konulması gereken anlamı çıkarılmalıdır (Güngördü, 2002 : 87).

Örneğin; bitki örtüsü konusu işlenirken;

- 1- Bitki örtüsünün gelişmesini etkileyen etmenler
- 2- Ormanlar, maki, bozkır, maki, dağ çayırı kavramlarının açıklanması

3- Erozyon ve bitki örtüsü ilişkisi ele alınmalıdır.

Bu konuların ele alınışında neden-sonuç ilişkilerine önem verilmelidir.

6.2.8. Güncellik İlkesi :

Bu ilkeye aktüalite ve yaşanırılık ilkesi de denilebilir. Eğitilen bireyleri güncel (aktüel) olaylardan soyutlayamayız. Verilen eğitim günlük basın ve yayın organlarını izleyen, bunlarda sergilenen görüş ve düşünceleri eleştirebilen bireyleri yetiştirecek şekilde düzenlenmelidir. Ancak bu yaklaşımın sınırlarını tespit ve tayin oldukça zordur. Öğrenci aktüel olayları izler. Bu düşünce ile yetiştirme çabası bazı hallerde, bütün günlerini moda, müzik-magazin veya spor dergilerini okumaya harcayan bir tipin oluşmasına yol açabilir. Politik ağırlıklı yayın organlarını okuyan ve tek yönlü şartlanan ya da okul dışı zamanını tamamen radyo dinlemeye veya televizyon izlemeye ayırmak isteyen öğrenci tipleri ortaya çıkabilir. Bu nedenlerle öğretimde dengeler gözetilen bir aktüalite ilkesi olmalıdır.

Örneğin, sis olayının İstanbul Boğazı'nda deniz ulaşımını, Atatürk veya Menderes Hava Limanları'nda iniş kalkışları aksattığı veya durdurduğuna dikkat çekilebilir. Dünyadaki sel, taşkın veya deprem felaketinin sonuçları yorumlanabilir.

Ancak bu konuda, öğretmenlerin dikkatli davranması gereken nokta vardır. Öğretimi aktüel hale getirme gerekçesi, o gün, o saatte okutulacak konuyu askıya almak için geçerli bir mazeret değildir. Bu konulara en fazla dersin beş dakikası ayrılmalıdır. Aktüalite ilkesini, aktif metot ilkesi yapamayız. Bu tür uygulamaların öğretmenlik meslek ahlakında yeri yoktur (Güngördü, 2002 : 87).

6.2.9. Ekonomiklik İlkesi :

Öğretimde yapılacak her şeyin en kısa yoldan, en az zaman, emek, para ve enerji ile yapılması gerekmektedir.

Bu ilkeye uymak için, öğretim etkinlikleri (yıllık-ünite-ders planları gibi) planlanmalıdır. Öğrencinin kişisel zaman ve enerjilerini yerinde ve ekonomik kullanılmasında rehberlik yapılmalıdır.

Öğrencinin kullandığı kitap, defter ve diğer araçların en ekonomik biçimde kullanılması sağlanmalıdır. Öğrencinin üretken olması için elverişli ortam hazırlanmalıdır.

6.3. Coğrafyada Başlıca Öğretim Yöntemleri

Öğretim yöntemleri, öğretim ilkelerine göre geliştirilmiş öğretme yoludur. Yöntemle, öğrenciyi hedefe ulaştırmak için belirli öğretme teknikleri, araçları kullanılarak öğretmen ve öğrenci etkinliklerinin bir plana göre yürütülmesi sağlanır.

Coğrafya öğretiminde kullanılan yöntemler şunlardır:

- 1- Anlatım yöntemi
- 2- Soru-cevap yöntemi
- 3- Problem çözme yöntemi
- 4- Gösteri yöntemi
- 5- Gezi-gözlem yöntemi
- 6- İş yöntemi
- 7- Deney yöntemi

6.3.1. Anlatım Yöntemi ve Coğrafya Öğretimi

Ergin'e (1998:97) göre anlatım yöntemi, öğrenciden etkin katılım istenmeksizin, bilginin tümüyle anlatıma dayalı olarak sunulduğu yöntemdir.

Bu yöntemle öğretmen anlatır, öğrenciler dinler. Burada daha çok öğretmen aktif, öğrenciler pasiftir (Kemertaş, 1999:195).

Anlatım en eski öğretim yöntemidir. Öğrenciler pasif bir durumda oturdukları ve genellikle öğretim sırasında soru sorma ve düşüncelerini açıklama imkanına sahip olmadıkları için etkin bir yöntem sayılmaz, hatta bazen etkinlik eksikliğinden dolayı sıkıntılara, gündüz rüyalarına ve disiplin sorunlarına neden olmaktadır (Küçükahmet, 2001:71).

Anlatma kolay, anlaşılır, sade, açık, ilgi çekici, canlı ve sanatkarca olmalıdır. Anlatma uzun sürmemeli ve gereksiz ayrıntılara gidilmemelidir. Yerinde ve zamanında jest ve mimikleri kullanabilen, heyecanı ile olayı yaşayarak anlatabilen bir öğretmen, öğrencilere de yaşatmış olur.

Bu yöntem tek başına çok soyuttur. Onun için öğretmen bir konuyu baştan sona kadar anlatmaktan kaçınmalıdır (Kemertaş, 1999:196).

Anlatım yöntemi, sınıf içi etkileşimi daha çok tek yönlü kıldığı görüşüyle eleştirilmektedir.

Bu yöntem;

- Öğretme-öğrenme işlemlerinin başlangıcında,
- Verilecek bilginin çok, süresinin ise az olduğu durumlarda,
- Çok kalabalık sınıflarda,
- Konu içeriğinin sık sık değiştiği durumlarda kullanılabilir.

Anlatım yöntemi, öğrencilerin, bazı iyi iletişim becerilerine sahip öğretmenleri gözlemekten öte kendi iletişim becerilerinin geliştirip sergileyemedikleri, sınıf içinde pasif kaldıkları, dikkat ve ilgilerinin konu dışına kayabildiği bir yöntemdir (Ergin, 1998:98).

Faydaları

- Diğer yöntemlere göre zaman, emek ve masraf bakımından daha ekonomiktir. Öğretmen ve öğrenciyi fazla yormaz.
- Öğretim konularının belli bir sıra ve düzene göre öğrencilere sunulmasını sağlar.
- Öğrencilere değer-takdir duygularının kazandırılması için gerekli olan heyecanın uyandırılmasında etkili bir yöntemdir. Çünkü, güzel ve etkili konuşmalar öğrencileri son derece etkilemektedir.
- Konuların kalabalık gruplara sunulmasında yararlıdır.
- Gezi, gözlem, deney, proje, tümevarım, tümdengelim vb. metotların uygulanışı sırasında ve sonrasında anlatma gerekli ve yararlı olmaktadır.
- Öğrencilerin başkalarını dikkat ve sabırla dinlemelerini ve gerektiği yerde not tutma becerisini kazanmalarını sağlar.
- Dinleyerek öğrenmeye yatkın olan işitsel tipler için en verimli bir öğrenme yoludur.

Sınırlılıkları

- Öğretimde uyaran ne kadar fazla ise öğrenme de o ölçüde kuvvetli olmaktadır. Anlatma ise daha çok duyu organını, kulağı uyarmaktadır.
- Her konuda anlatma yöntemine yer verilmesi öğretimi sıkıcı hale getirir. Öğrencilerin öğrenme ilgi ve isteklerini azaltır.

- Öğrenci etkinliğine dayanmadığı için kazanılan bilgiler tam olarak özümlemez ve kısa sürede unutulur.
- Öğretmen sınıftaki öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıyamaz. Onların ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını belirlemek güçtür.
- Öğrencileri ezberciliğe ve hazırcılığa alıştırır.
- Öğrencilerin akıl yürüterek öğrenme ve problem çözme becerisi kazanmalarını engeller.
- Görsel tipler için yararlı değildir. Ayrıca psikomotor davranışların kazandırılmasına da uygun değildir.
- Bu yöntemle pasif konumdaki öğrencinin tanınması zorlaşır.
- Öğrencinin konuyu öğrenip öğrenmediğini anlamak mümkün olmaz.

Yöntemin En İyi Kullanımı İçin Rehber İlkeler

- 1- Anlatım yönteminin etkili ve öğrenciye yararlı olabilmesi için, öğretmenin anlatacağı konuyu çok iyi hazırlaması ve konuyu çok iyi bilmesi gerekir.
- 2- Anlatmanın etkili ve yararlı olabilmesi için kullanılan dil öğrenci seviyesinde olmalıdır.
- 3- Anlatılırken öğrencilerle göz temasının kaybedilmemesi gerekir.
- 4- Ses iyi kullanılarak anlatımı tekdüzelikten kurtarmak gerekir.
- 5- Gerekli araçlarla anlatımı zenginleştirilmeli.
En azından yazı tahtası önemli noktaları vurgulamak için bir araç olarak kullanılmalıdır.
- 6- Konular arasında bağ kurulmalıdır.
- 7- Anlatım sırasında sorulardan yararlanılarak “kuru” anlatımdan sakınılmalıdır.

Bu yöntemle coğrafya öğretimi verimli olmamaktadır. Çünkü coğrafya çok sayıda soyut kavramları olan bir bilimdir. Bu kavramların öğretilmesinde kullanılan yöntemlerin, öğrencilerin kavramları somutlaştırmasına yardımcı olması gerekir. Örneğin, öğretmen, “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” konusunu işlerken öğrencilere yaşadıkları çevredeki bitki örtüsünü anlattırarak konuya ilgilerini çekmelidir.

6.3.2. Soru-Cevap Yöntemi ve Coğrafya Öğretimi

Soru-cevap yöntemi, “ustaca düzenlenecek sorularla, fikirleri meydana çıkarmak, öğrenilmek istenen bilgileri ve gerçekleri öğrencinin kendisine buldurmak yöntemidir” (Antel, 1952 : 87) (Aktaran, Kemertaş, 1999: 204).

Bu yöntem, öğrencilerin kendilerine öğretilen bilgileri, ne dereceye kadar öğrendiklerini kontrol etmek için sorulan sözlü sorularla karıştırmamalıdır. Bu yöntemin esası; öğretilmek istenen bilgilerin soru sorarak öğrencinin kendisine buldurmasıdır (Kemertaş, 1999 : 204).

Soru-cevap yönteminin etkili olabilmesi için öğrencilerin derse hazırlanarak gelmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin derse hazırlıklı gelebilmeleri için, kendi başlarına bazı öğrenmeleri gerçekleştirebilecekleri konusunda güdülenmeleri gerekmektedir. Dersin işlenmesi sırasında öğrenciye öğrendiği konuyu açıklayacak biçimde sorular yöneltilmelidir (Ergin, 1998 : 99).

Bu yönteme göre bir konu, öğretmen tarafından sorular sorulup, öğrencilerce cevaplar verilerek işlenmektedir. Soru-cevap yönteminde başlıca iki tür soru kullanılır:

- a- Kapalı uçlu sorular
- b- Açık uçlu sorular

Kapalı uçlu sorular öğrenciyi belli bir noktaya yönelten ve cevabı bir sözcük ya da bir cümle olan sorulardır. “Yılda kaç mevsim vardır?”, “Türkiye’nin başkenti hangi ilimizdir?” gibi sorular ya da ;

Bitki örtüsü ne demektir?

İğne yapraklı ağaçlar hangileridir? Soruları bu türdendir.

Bu tür sorular öğrenciyi kısa ve belli cevaplara yönelttiğinden iletişim becerisini geliştirme açısından pek yararlı olamayacağı gibi öğrenciyi yaratıcılığa teşvik etmemekte, düşüncelerini mantıki bir sıra ile açıklama çabasına zorlamamaktadır.

Bir kısım sorular ise bir noktadan başlayarak değişik yönlerde doğru düşündüren sorulardır. Derste bir mıknatısı gösterip, “Arkadaşlar bu mıknatısdır; acaba günlük yaşamımızda mıknatısları nerelerde kullanmaktayız?” diye bir soru sormakla, öğrencilerin bu konuda hem bildiklerini hatırlamalarını hem de değişik tahminlerde bulunmalarını sağlarız. Bu çeşit sorulara çok sayıda ve değişik cevaplar verileceği için bunlara “açık uçlu sorular” adı verilir.

Türkiye’de iklim özellikleri ile bitki örtüsü arasında nasıl bir bağlantı vardır?

Bitki örtüsünün gelişmesinde sıcaklığın ne tür etkisi vardır? Gibi sorular bu tür sorulardır.

Kuşkusuz ki, açık uçlu sorular kapalı uçlu sorulardan daha öğreticidir. Eğitimde soru-cevap yöntemi kullanılacaksa, açık uçlu sorular tercih edilmelidir (Ergin, 1998: 98).

Faydaları

- Öğrencilerin derse karşı dikkat ve ilgilerini artırır.

- Sorular öğretimde tekrar ve pekiştirmeyi sağlar. Öğrencilerin sordukları sorular, öğretmenin öğrencilerin seviyesini anlamasını ve öğretimi bu seviyeye göre ayarlamasını sağlar.
- Özellikle açık uçlu sorular sorulduğunda öğrencilerin düşünme, dinleme, konuşma gibi iletişim yeteneklerinin gelişmesine yardım eder.
- Öğrencilerin öğretim etkinliklerine aktif olarak katılmalarını sağlar.
- Öğrencilerin düşünmelerine, yaratıcılıklarına imkan sağlar.
- Analitik düşünmeyi geliştirir.
- Öğrenci sürekli dersle ilgilenir. Çünkü, her an kendisine soru sorulabilecektir.
- Öğrencilerin düşüncelerini ifade etmesini sağlar.
- Öğretmen, öğrencilerin konuyu anlayıp anlamadıklarını kolaylıkla öğrenebilir.
- Öğrencinin derse ilgisi artar. Çünkü, aktif olarak derse katılması sağlanmış olur.

Sınırlılıkları

- Anlatım yöntemine göre daha fazla süre gerektirir.
- Sorulara doğru cevap veremeyen öğrencilerin kendilerine güvenleri azalır.
- Öğrencinin anlatması istenen konuyu ezberleme tehlikesi vardır.
- Yanlış cevapların fazla olması durumunda öğretmende öğretimin yeterli olmadığı hissi uyandırır.
- Ders sırasında sürekli soru sorulması ve cevap istenmesi sıkıcı olabilmektedir.

Yöntemin En İyi Kullanımı İçin Rehber İlkeler

- 1- Sorular kısa, açık, kesin ve dil bilgisi kurallarına göre olmalıdır.

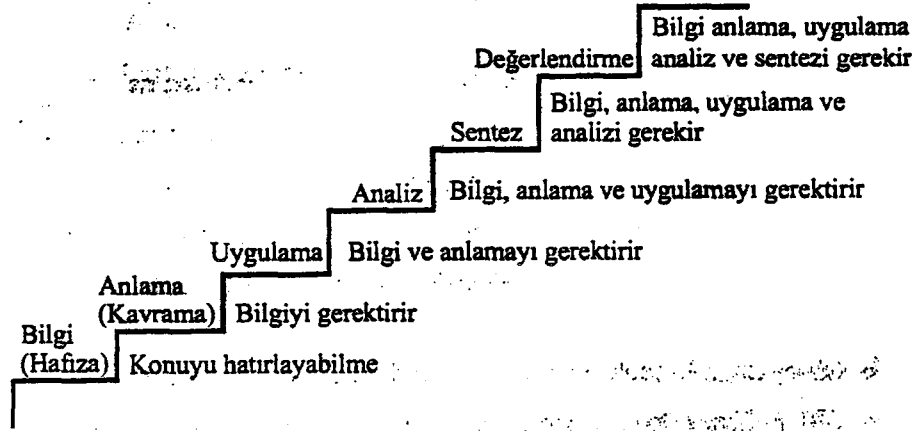
- 2- Sorular, öğrenci yaşına, sınıfına, zihin gelişimine, ruhsal durumuna ve yaşantılarına uygun olmalıdır.
- 3- Soru çekici ve öğrencileri motive edici nitelikte olmalıdır.
- 4- Soru bütün sınıfa sorulmalıdır. Cevabı bütün sınıf tarafından araştırılmalıdır. Öğrencilere yeteri kadar zaman bırakılmalıdır.
- 5- Kim, niçin, hangisi, neden, nasıl, ne zaman, nerede gibi kilit soru kelimelerinin kullanılmasına özen gösterilmelidir.
- 6- Doğru cevap veren öğrencinin davranışı “iyi”, “güzel” gibi sözlerle pekiştirilmeli ancak yanlış cevap veren öğrencinin sınıf önünde utandırılmasından sakınılmalıdır. Aksi takdirde öğrenciler diğer soruları cevaplamaktan çekineceklerdir.

Eğitimciler soru sormanın kolay bir iş olmadığını ifade eder. Gerçekten de öğretmenin soruların hangi seviyede ve nasıl sorular olduğunu bilmesinin büyük önemi vardır. Çünkü rasgele ve düzensiz sorulan soruların öğretime önemli katkı sağlamadığı anlaşılmıştır. Eğitimciler soru sormak şekillerini seviyelerine göre sınıflandırmıştır. Bunlardan en önemlisi Dr. Bloom ve arkadaşlarının geliştirmiş oldukları zihinsel alan basamaklarıdır (Güngördü, 2002:106).

Zihinsel Alan Basamakları

Bu sistem basit bilgilerden başlayıp, birbirine bağlı üst seviyede düşünmeyi gerçekleştiren hedef davranışa ulaştıran silsilenin tümünü ifade eder.

Dr. Bloom ve arkadaşları öğrenilmesi istenen konuyu tanıtmaktan başlayıp, değerlendirme seviyesine kadar uzanan altı seviye tespit etmiştir.

Zihinsel alan basamakları birbiri üzerine eklenerek çoğalırlar. Yani hiyerarşiktir. Mesela, herhangi bir konuyu anlamadan o konuyu anlatmamız imkansızdır.

Örneğin; “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” konusunu Dr. Bloom ve arkadaşlarının geliştirmiş oldukları zihinsel alan ve basamakları ile tahlilini yapalım.

1-Bilgi Soruları : Bu seviyedeki sorular, öğrencilerin konuyu bilip bilmediğini ortaya koymak veya hatırlatmak amacıyla sorulan sorulardır.

Bu basamaktaki soru tipleri:

* Tanıma	* Söyleme	* Gösterme
* Belirleme	* Yazma	* Ayırt etme

- * Bitki ve bitki örtüsü kavramlarını açıkla
- * Türkiye’de görülen bitki örtüsü tiplerini söyle
- * Geniş ve iğne yapraklı ağaçların isimlerini yaz

2-Anlama Soruları : Bu seviyede sorular, öğrencilerin neyi öğrenip öğrenmediklerini ve bildiklerini kendi ifadeleriyle yorumlayarak anlatabilmeleri için kullanılır.

Bu basamaktaki soru tipleri:

- * Karşılaştırma * Tahmin etme * Genişletme * Yorumlama
- * Kıyaslama * Yeniden sıralama * Doldurma
- * Gösterme * Açıklama * Anlam Çıkarma

* Ağaçların yapraklarının neden farklı olduğunu biliyor musunuz?

* Nemli iklim bölgelerinde bitki örtüsü gür iken kurak yerlerde neden ağaç yetişmemektedir?

* Bitki örtüsünün tahribinin yol açacağı sorunları tahmin ediniz.

3. Uygulama Soruları : Bu seviyedeki sorularla öğrencilerin daha önce öğrendiklerini kullanıp kullanmadıkları ölçülür.

Bu basamaktaki soru tipleri :

- * Uygula * Yap * Göster * Geliştir * Çöz

* Ormanların korunması konusunda düşünceler üretin.

* Ağaçlandırma çalışmalarının geliştirilmesine ilişkin proje geliştirin

4- Analiz Soruları : Bu tip sorularda öğrencinin bu fikri oluşturan parçalar arasındaki bağlantıyı kurup kurmadıkları ölçülür.

Bu basamaktaki soru tipleri:

- * Analiz et * Karşılaştır * Kıyasla * Ayırt et * Sınıflandır
- * Araştırarak bul

* Türkiye’de yer şekilleri ile ormanların dağılışı arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

5- Sentez Soruları : Bu seviyedeki sorular, öğrencilerin bir konu hakkındaki bilgilerini ve fikirlerini, farklı bir öneri geliştirip geliştirmediğini ölçmek için kullanılır.

Bu basamaktaki soru tipleri:

- * Çözüm geliştir
- * Bir araya getir
- * Yeni bir şey yap
- * Bu konuda plan öner

* Ülkemizde bitki örtüsünün tahribini önlemek için neler yapılmalıdır?

6- Değerlendirme Soruları : Bu seviyede sorular, öğrencilerin herhangi bir konu ile ilgili bilgilerin hedef ve davranışa uygun olup olmadıklarının ölçme sonucu değerlendirilmesidir.

Bu basamaktaki soru tipleri:

- * Seç, karar ver
- * Değerlendir
- * Yargıla
- * Aralarından seç

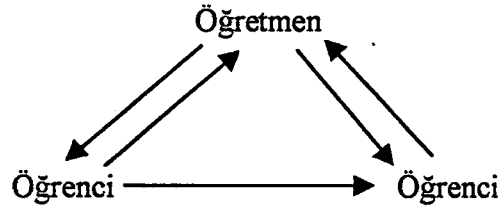
* Bitki türü bakımından zengin olan Türkiye’de bitki örtüsünün de zenginleşmesi için neler yapılmalıdır?

Bu yöntemin uygulanmasında öğretmenler, öğrencilere soru sorma fırsatı vermelidir. Böylece, öğrencilerin konuyla daha çok ilgilenmeleri sağlanacak ve öğrenci çalışmaya teşvik edilecektir.

Hem öğretmen hem de öğrenci daha önceden hazırlık yaparak konu ile ilgili sorular hazırlanmış şekilde derse gelirse yöntem daha etkili olarak uygulanır.

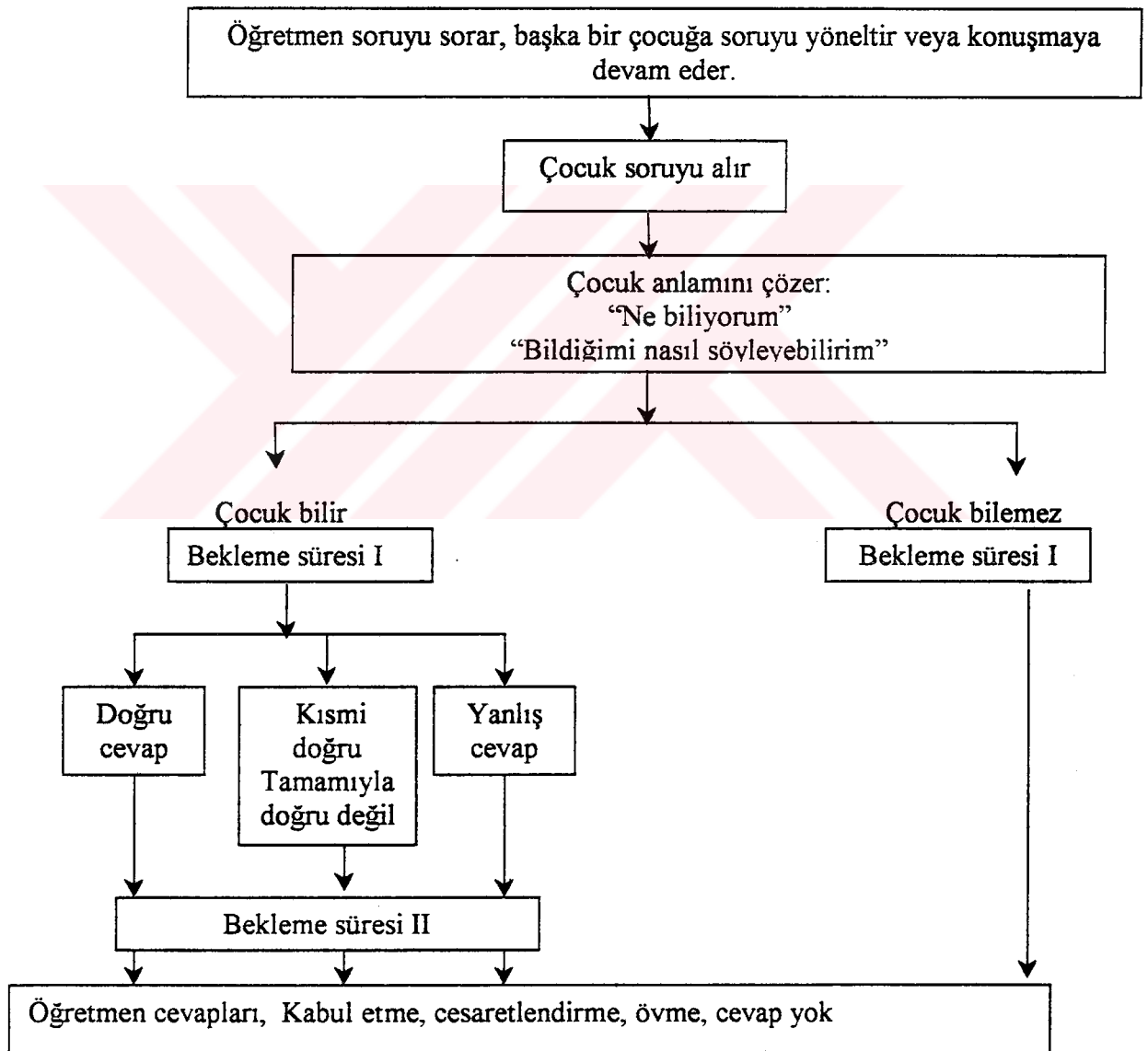
Erden (2001:107) iyi bir soruda bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- 1- İyi bir soru açık, basit ve düzgün bir dille ifade edilmelidir.
- 2- Soru öğrenciyi öğrenmeye karşı güdülemeli ve öğrenmeyi sağlamalıdır.
- 3- Soru öğrencilerin yeteneklerine ve ilgilerine uygun olmalıdır.
- 4- Soru öğrencide geliştirilmek istenen özelliğe uygun olmalıdır.

Şekil 4 : Soru-Cevap Yönteminde Etkileşim Düzeni

Çocuğa soru sorduktan sonra neler olur?

Şekil 5 : Topin ve Copic'a göre, Soru Sorma Haritası (Aktaran, Yaman, 2000:21)

7. Araştırmanın amacı

Bu araştırma ile ortaöğretim kurumları lise 2. sınıf Türkiye Coğrafyası dersinin müfredat programı içerisinde yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinin temel kavramlarının öğretiminde, farklı öğretim yöntemlerinin, anlatım ve soru-cevap yöntemlerinin etkinliğinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Başka bir ifadeyle, bu araştırma ile “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinde yer alan temel coğrafya kavramları hangi yöntemle daha iyi öğretilir? sorusuna cevap bulmaya çalışılmıştır.

8. Araştırmanın Varsayımları

1. Coğrafya öğretmenleri Türkiye’nin Bitki Örtüsü ünitesini öğretirken en çok anlatma yöntemini kullanmaktadır.
2. Anlatma yönteminin sıkıcılığını gidermek ve öğretimi daha etkili gerçekleştirmek için soru-cevap yöntemi öğrencinin ilgisini çekecektir.
3. Soru-cevap yöntemi ile öğrencilerin konu işleniş sırasında daha dikkatli olmaları sağlanacak ve konuya daha fazla ilgileri çekilecektir.

9. Araştırmanın önemi

Günümüzde coğrafya disiplininin genelde, yalnızca dünyayı betimlemeye yarayan elemanları sergileyen bir bilim dalı olduğu düşüncesi yaygındır. Bunun da ötesinde coğrafya biliminin yalnızca “bilmek için bilmek” olduğunu ve bu disiplinin toplumsal kalkınmaya hiçbir katkısının olmadığını ve olmayacağını savunanlar da küçümsenmeyecek sayıda.

İnsanın içinde yaşadığı ortamda yaşamını en iyi şekilde sürdürebilmesinin temel koşulu, gereksinimlerini sağlıklı olarak karşılayabilmesine bağlıdır. Bunun için de insanın yaşadığı çevreyi, bu çevrede var olan kaynakları iyi tanıması gerekir.

Doğal kaynaklar arasında sayılan, ülkelerin doğal süsü ve güzelliği kabul edilen bitki örtüsünün sayılamayacak kadar çok yararları vardır. Ormanlar, ülkelerin yapacak ve yakacak olarak odun hammaddesi ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük bir işleve sahiptir. Kağıdın hammaddesini odun oluşturmaktadır. Ayrıca ormanlardan, reçine, palamut, sığıla yağı, çeşitli yabani meyveler, av eti, kürk, tıbbi-aromik maddeler elde edilebilmektedir. Ancak ormanların bu doğrudan yararları yanında, su ve toprağı koruma, iklimi düzenleme, toplum sağlığı ve doğayı koruma gibi odun üretim işlevinden çok daha önde gelen işlevleri vardır.

Ülkelerin önemli yer üstü zenginliği olan toprağı, eğimli arazilerde su erozyonundan, düz arazilerde ise rüzgar erozyonundan korumak ancak yeşil örtüler sayesinde mümkündür. Böylece, toprak korunmakta, yağış sularının gelişi güzel akıp sel, taşkın ve heyelana neden olması önlenmektedir.

Doğal barajlar olarak adlandırılan ormanlar, içme ve kullanma suyuna kaynak oluşturmaktadır. Mevcut su kaynakları artık toplumlara yetmemekte, su, stratejik bir madde haline gelmiş bulunmaktadır.

Bitki örtüsünün zengin olduğu ülkelerde kuraklık görülmez. Şiddetli rüzgar, kar fırtınası ve aşırı sıcaklıklara karşı ormanların koruyucu özelliği vardır. Bol oksijen üretimi, gürültüyü azaltmak gibi toplum sağlığı üzerinde yararları bulunmaktadır. Seyir yerleri, dinlence alanları, koşu ve yürüme yolları vb. ile insanların ruh ve beden sağlığı için eşsiz bir ortam oluşturur. Ulusal savunmada önem taşımaktadır. Öğretim ve bilimsel araştırmalarda canlı bir labaratuardır.

Bu çok yönlü yarar ve işlevlere bağlı olarak ormanların diğer doğal kaynaklara oranla, çok daha ayrı bir özelliği ve evrensel bir değeri vardır.

Coğrafya, sadece genel kültür veren, dağ, ova, plato isimlerini, akarsu uzunluklarını öğreten bir bilim değildir. Ülkelerin kalkınmasında, o ülkenin

sahip olduğu kaynakların en akılcı şekilde kullanılması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, ülkeler arası ilişkilerin en iyi şekilde yürütülmesi hem yaşanan ülkenin hem de diğerk ülkelerin coğrafyasının iyi bilinmesiyle ilgilidir. Özellikle günümüzde, çeşitli ulaşım sektörlerinin yeryüzünün hemen her tarafına yayılması ile adete küçülen dünyanın çeşitli köşelerinde cereyan eden gerek birey gerek ulus olarak bizleri ilgilendiren olayları algılayabilmemiz için coğrafi bilgilere gerek vardır. Hem ülke, hem de uluslar arası ekonomik ya da siyasal bir çok problemlerin temelleri ve aynı zamanda çözüm yolları geniş çapta coğrafyaya dayanmaktadır (Güngördü,1997:5).

Deneysel nitelikteki bu araştırma ile geleceğın yöneticilerinin bulunduğu lise 2. Sınıf coğrafya dersi “Türkiye’nin Bitki örtüsü” ünitesinin öğretiminde soru-cevap yönteminin öğrenci başarısı ve ders verimi açısından öneminin araştırılması hedeflenmiştir.

10. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma süresi 2001-2002 Eğitim ve Öğretim Yılı 1. Kanaat Dönemi ile sınırlıdır.
2. Araştırma, Ankara ili Altındağ ilçesi Ankara Lisesi Lise 2. Sınıf Türkçe-matematik alanı öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Yöntem karşılaştırması “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” konusunun öğretilmesi ile sınırlı olacaktır.
4. Yapılacak deneysel yöntem sonrasında sadece anlatma ve soru-cevap yöntemlerinin doğru, yanlış yönleriyle, eksiklikleri ve birbirlerine göre üstün yanları ortaya konulacaktır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, uygulama, verilerin analizi ve kullanılan istatistiksel işlemler açıklanmıştır.

1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, deneysel yöntem kullanılarak denk kontrol gruplu öntest-sontest deseni uygulanmıştır.

Araştırmanın deney deseni aşağıdaki gibidir.

Desen : 1

Gruplar	Öntest	Sontest		
Deney Grubu	R	O	X	O
Kontrol Grubu	R	O	X	O

R: Grup şans yöntemiyle seçildi.

X: Denel işlem

- : Denk grup

O: Gözlem

Deney ve kontrol gruplarına araştırmanın başında ön test verilmiştir. Deney grubunda soru-cevap yöntemi, kontrol grubunda anlatım yöntemi

kavramların öğretilmesinde denel işlem olarak uygulanmış, uygulama sonunda öntest, her iki gruba son test olarak verilmiştir.

Bu çalışma ile lise 2. Sınıf coğrafya dersi müfredat programı içinde yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesindeki temel fiziki coğrafya kavramlarının öğretilmesinde, öğrenci başarısı bakımından hangi yöntemin daha etkili olduğu araştırılmıştır.

2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Milli Eğitim bakanlığına bağlı, Ankara ilinin Altındağ ilçesi sınırları içinde yer alan Ankara Lisesinde 2001-2002 öğretim yılının II. kanaat döneminde okuyan lise 2. Sınıf Türkçe-matematik alan öğrencileri oluşturmaktadır.

Bu araştırmada Ankara Lisesinin seçilmesinde, araştırmacının öğretmen olarak bu lisede görev yapıyor olması, araştırma süresi içinde araştırmacının hem okul idaresi hem de araştırmanın uygulanacağı denekler ile kolay ilişki kurabilme düşüncesi etkili olmuştur.

Araştırmanın Ankara ili Altındağ ilçesine bağlı Ankara lisesinde yapılabilmesi için Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından 25/09/2001 tarih ve 3737 sayılı yazı ile Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne izin için başvurulmuştur. Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü, 26/12/2001 tarih B.08.4.MEM.4.06.00.11.070/4930 sayılı Valilik Makamının Olur’unu ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerine sevk etmiştir. Altındağ İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinin 03/01/2002 tarih, 070/322 sayılı yazı ile adı geçen okulda araştırma yapılabilmesine ilişkin gerekli izin alınmıştır.

Ankara Lisesinde Türkçe-matematik alanı lise 2. Sınıf üçü sabahçı ikisi öğlenci olmak üzere toplam beş şube bulunmaktadır. Uygulama için deney ve kontrol grupları seçilirken sınıf mevcudu, öğretmenin durumu dikkate alınmıştır. Söz konusu sınıflarda Türkiye Coğrafyası dersi, haftada iki ders saatidir.

Grupların deney ve kontrol grupları olarak atanmaları seçkisiz yolla olmuştur. Deney ve kontrol gruplarının özellikleri tablo 1’de verilmiştir.

Gruplar	N	Kız	Erkek
Deney Grubu	45	22	23
Kontrol Grubu	44	22	22
Toplam	89	44	45

Tablo 1: Çalışma Grubunun Özellikleri

3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacına uygun veriler, lise 2. Sınıf coğrafya dersinin müfredat programı içerisinde yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesine ilişkin toplam 30 adet, araştırmacı tarafından hazırlanan çoktan seçmeli test türü ile toplanmıştır (EK).

Ölçme aracının hazırlanmasında şu işlemler gerçekleştirilmiştir.

1- “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinin, öğrencilerde kazandırılması istenen hedef ve davranışları saptanmıştır. Bunlar:

HEDEF 1 : Bitki örtüsünün ne olduğunu söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Bitki örtüsünün ne olduğunu söyleyebilme
- 2- Bitki ile bitki örtüsü arasındaki farkı söyleyebilme
- 3- Bitki topluluklarının kaç gruba ayrıldıklarını söyleyebilme
- 4- Bitkilerin canlılar için önemini söyleyebilme

HEDEF 2: Bitki örtüsünün gelişimine etki eden faktörleri söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Bitki gelişmesine etki eden faktörleri söyleyebilme
- 2- Türkiye’de iklim ve bitki örtüsünün dağılışını gösteren haritaları inceleyerek, iklim ve bitki örtüsü arasındaki ilişkiyi söyleyebilme
- 3- İklim elemanlarından sıcaklığın bitkiler için önemini söyleyebilme
- 4- İklim elemanlarından yağışın bitkiler için önemini söyleyebilme
- 5- İklim elemanlarından rüzgarın bitkiler için önemini söyleyebilme
- 6- Farklı bitki örtüsü kuşaklarının oluşmasının nedenlerini söyleyebilme
- 7- Toprak özellikleri ile doğal bitki örtüsü arasındaki ilişkiyi açıklayabilme
- 8- Topografyanın bitki örtüsünün gelişmesinde hangi özellikleri ile etkili olduğunu söyleme
- 9- Bitki örtüsünün yetişmesinde yüksekli faktörünün nasıl etkili olduğunu söyleme
- 10- Yükseklik arttıkça bitki türlerinin azalmasının nedenini söyleme
- 11- Bakı ile bitki örtüsünün gelişiminin nasıl etkileneceğini söyleme
- 12- Eğim değeri arttıkça bitki örtüsünün gelişiminin nasıl etkileneceğini söyleme
- 13- İnsanların bitki örtüsünün gelişimi üzerindeki olum ve olumsuz etkileri söyleme

- 14- Ülkemizin bitki türü bakımından zengin olmasının nedenini söyleme
- 15- Relik (kalıntı) bitki ve endemik bitkinin ne olduğunu söyleme
- 16- Türkiye'nin hangi bitki örtüsü bölgesi içinde yer aldığını söyleme
- 17- Türkiye'de hangi bitki coğrafyası bölgeleri olduğunu söyleyebilme

HEDEF 3: Türkiye'nin coğrafi bölgelerine göre farklılık gösteren bitki örtüsünün özelliklerini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Akdeniz iklimine uygun doğal bitki örtüsünü söyleme
- 2- Makilerin Antalya ve Adana çevrelerinde kıyılardan içerilere kadar sokulabilmesinin nedenini söyleme
- 3- Karadeniz iklimine uygun doğal bitki örtüsünü söyleme
- 4- Samsun yöresi ve Çatalca-Kocaeli kıyılarında orman örtüsünün nedenini söyleme
- 5- Marmara Bölgesi'nde doğal bitki örtüsünün çeşitlendiği yerleri söyleme
- 6- Ege Bölgesi'nde doğal bitki örtüsünün çeşitlendiği yerleri söyleme
- 7- Marmara Bölgesi'nde doğal bitki örtüsünde çeşitlilik görülmesinin nedenlerini söyleme
- 8- Kıyıdan uzak iç bölgelerin doğal bitki örtüsünü söyleme
- 9- Kıyıdan uzak iç bölgelerde bitki örtüsünün çeşitlendiği yerleri nedenleri ile söyleme
- 10- İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde orman örtüsünün az olmasının nedenini söyleme
- 11- Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal bitki örtüsünü ve çeşitlendiği yerleri söyleme

HEDEF 4: Bitki toplulukları bilgisi

DAVRANIŞLAR

- 1- Bitki topluluğu kavramını açıklama
- 2- Bitki topluluklarının nasıl meydana geldiğini söyleme
- 3- Ülkemizde bulunan başlıca bitki topluluklarını gruplandırma
- 4- Ülkemizde bulunan bitki topluluklarının iklim ile ilişkisini açıklama

HEDEF 5: Ormanları ve özelliklerini tanıyabilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Ormanın ne olduğunu söyleme
- 2- İğne yapraklı ağaçların hangi iklim şartlarında yetiştiklerini söyleme
- 3- İğne yapraklı ağaçlara örnek verme
- 4- Geniş yapraklı ağaçların hangi iklim şartlarında yetiştiklerini söyleme
- 5- Geniş yapraklı ağaçlara örnek verme
- 6- Karışık ormanların hangi ağaç türlerinden meydana geldiğini söyleme
- 7- Ormanları kuru ormanlar ve nemli ormanlar olarak sınıflandırma
- 8- Türkiye'de nemli ve kuru ormanların bulunduğu yerleri söyleme
- 9- Nemli ormanların özelliklerini söyleme
- 10- Kuru ormanların özelliklerini söyleme
- 11- Anıt ağacın ne olduğunu söyleme
- 12- Orman alt sınırının ne olduğunu ve neye göre belirlendiğini söyleme
- 13- Orman üst sınırının ne olduğunu ve neye göre belirlendiğini söyleme
- 14- Ağaç sınırının neyi ifade ettiğini söyleme
- 15- Türkiye'de bulunan ormanların coğrafi bölgelere dağılımını söyleme

HEDEF 6: Karadeniz ormanlarının özelliklerini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR :

- 1- Karadeniz ormanlarının yayılış alanını söyleme
- 2- Karadeniz ormanlarının özelliklerini söyleme
- 3- Karadeniz ormanlarının bitki türü bakımından zengin olmasının nedenlerini söyleme
- 4- Karadeniz ormanlarının yağış ve sıcaklık değişikliklerine bağlı olarak farklılıklar gösterdiğini söyleme
- 5- Karadeniz ormanlarında doğu-batı, kuzey-güney yönünde görülen farklılığın başlıca nedenlerini söyleme
- 6- Karadeniz ormanlarının, dağlarının kuzey yamacında yüksekliğe bağlı olarak farklılık göstermesinin nedenini söyleme
- 7- Karadeniz ormanlarında orman altı bitki örtüsünün zengin olmasının nedenini söyleme
- 8- Karadeniz ormanları içerisinde Akdeniz iklimi bitkilerinin bulunduğunu ve nerelerde bulunduğunu söyleme

HEDEF 7: Karadeniz ormanlarında yükseltiye bağlı olarak oluşan katları söyleyebilme

DAVRANIŞLAR :

- 1- Çalı-ağaççık katının nasıl oluştuğunu ve başlıca türlerini söyleme
- 2- Çalı ağaççık katının kaç metreye kadar görüldüğünü söyleme
- 3- Geniş yapraklı orman katının hangi yükseltiler arasında görüldüğünü söyleme
- 4- Geniş yapraklı ormanların özelliklerini ve başlıca türlerini söyleme
- 5- Karma orman katının hangi yükseltiler arasında görüldüğünü söyleme
- 6- Karma orman katının özelliklerini ve başlıca türlerini söyleme

7- İğne yapraklı orman katının hangi yükseltiler arasında görüldüğünü söyleme

8- İğne yapraklı orman katının özelliklerini ve başlıca türlerini söyleme

HEDEF 8: Batı Anadolu ormanlarının özelliklerini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR :

1- Gelibolu Yarımadası'nda yayılış gösteren ormanların genel özelliklerini söyleme

2- Marmara Denizi'nin güney kıyılarında yayılış gösteren ormanların genel özelliklerini söyleme

3- Uludağ'da bulunan orman örtüsünü oluşturan katları ve bu katların özelliklerini söyleme

4- Ege Bölgesi'nde ormanların yayılış gösterdiği yerleri söyleme

5- Ege Bölgesi'nde yayılış gösteren ormanların özelliklerini söyleme

6- Ege Bölgesi'nde sığla ormanların yayılış gösterdiği yerleri ve özelliklerini söyleme

7- Ege Bölgesi'nde fıstık çamı ormanlarının yayılış gösterdiği yerleri ve özelliklerini söyleme

HEDEF 9: Akdeniz ormanlarının genel özelliklerini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR :

1-Akdeniz ormanlarının yayılış gösterdiği alanları söyleme-gösterme

2- Akdeniz ormanları ile Karadeniz ormanları arasındaki farklılıkları söyleme

3- Akdeniz Bölgesi'nde yükseltiye bağlı olarak oluşan orman katlarını söyleme

4- Akdeniz kıyı kuşağı ormanlarının hangi yükseltiler arasında görüldüğünü söyleme

5- Akdeniz kıyı kuşağı ormanlarının özelliklerini söyleme

- 6- Akdeniz kıyı kuşağı ormanlarını oluşturan türleri söyleme
- 7- Akdeniz Bölgesi'nde sığla ormanlarının yayılış alanlarını söyleme
- 8- Akdeniz dağ kuşağı ormanlarının hangi yükseltiler arasında görüldüğünü söyleme
- 9- Akdeniz dağ kuşağı ormanlarının özelliklerini söyleme
- 10- Akdeniz dağ kuşağı ormanlarını oluşturan türleri söyleme

HEDEF 10: Doğu ve İç Anadolu ormanlarının özelliklerini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Doğu Anadolu Bölgesi'nde ormanların yayılış gösterdiği alanları söyleme
- 2- Doğu Anadolu'da orman üst sınırının yüksek olmasının nedenini söyleme
- 3- Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ormanları oluşturan türleri söyleme
- 4- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ormanların yayılış gösterdiği alanları söyleme
- 5- Güneydoğu Anadolu Bölgesi ormanlarını oluşturan türleri söyleme
- 6- İç Anadolu Bölgesi'nde ormanların yayılış gösterdiği alanları söyleme
- 7- İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan ormanların özelliklerini söyleme
- 8- İç Anadolu Bölgesi ormanlarını oluşturan türleri söyleme

HEDEF 11: Ormanların insan ve çevre için önemini söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Ormanların insanlara ve çevreye olan faydalarını söyleme
- 2- Ormanların havadaki doğal dengeyi nasıl sağladıklarını söyleme
- 3- Ormanların erozyonu ve heyelanı nasıl önlediğini söyleme
- 4- Su rejiminin düzenli olmasında ormanların faydalarını söyleme
- 5- Ormanların ülke ekonomisine katkılarını söyleme
- 6- Ormanların hangi sanayi kollarına hammadde sayılabileceğini söyleme

HEDEF 12: Ormanların korunması için alınması gereken önlemleri söyleme

DAVRANIŞLAR

- 1- Ormanların korunması için alınması gereken önlemleri söyleme
- 2- Orman yangınlarının kısa zamanda söndürülmesi için alınması gereken önlemleri söyleme
- 3- Ormanlarda hayvan otlatılmasının neden zararlı olduğunu söyleme
- 4- Ağaçlandırma çalışmalarının hangi kurum tarafından yapıldığını söyleme
- 5-Ormanların korunması için başka hangi önlemlerin alınabileceğini söyleme

HEDEF 13: Makilerin özelliklerini ve dağılışlarını söyleyebilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Makinin hangi iklim tipinin karakteristik bitki topluluğu olduğunu söyleme
- 2- Makinin ne olduğunu ve nasıl oluştuğunu söyleme
- 3- Maki elemanlarına örnek verme
- 4- Maki topluluğunda bulunan türlerin Akdeniz iklimine nasıl uyum sağladığını söyleme
- 5- Maki boylarının neye bağlı olarak değiştiğini söyleme
- 6- Akdeniz Bölgesi'nde makilerin dağılışını söyleme
- 7- Ege Bölgesi'nde makilerin dağılışını söyleme
- 8- Marmara Bölgesi'nde makilerin dağılışını söyleme
- 9- Garig'in ne olduğunu yetişme şartları ile birlikte söyleme
- 10- Garigler ile makiler arasındaki farklılıkları söyleme
- 11- Garigleri oluşturan türlere örnek verme

HEDEF 14: Bozkır örtüsünü tanıyabilme

DAVRANIŞLAR

- 1- Bozkırın ne olduğunu söyleme
- 2- Bozkırın yetişmesi için gerekli olan iklim şartlarını düşünerek Türkiye'de dağılışını söyleme
- 3- Bozkırın hangi iklim şartlarına uyum sağlayabileceğini söyleme
- 4- Antropojen bozkırın ne olduğunu söyleme
- 5- Bozkır örtüsünün insan etkisiyle oluşmuş olduğunu ülkemizden örnekler vererek ispatlama

HEDEF 15: Yüksek dağ çayırları bilgisi

DAVRANIŞLAR

- 1-Yüksek dağ çayırlarının neyi ifade ettiğini söyleme
- 2-Yüksek dağ çayırlarının Türkiye'de dağılışını söyleme
- 3-Yüksek dağ çayırlarının alt ve üst sınırını söyleme

HEDEF 16: Türkiye'de ağaçlandırma çalışmaları ve önemi hakkında bilgi sahibi olma

DAVRANIŞLAR

- 1-Ağaçlandırmanın ne olduğunu söyleme
- 2-Ağaçlandırma çalışmalarının hangi kurum tarafından yapıldığını söyleme
- 3-Ağaçlandırma yapılması gereken alanları söyleme
- 4-Ağaçlandırmanın yararlarını söyleyebilme
- 5-Milli parkın ne olduğunu ve önemini söyleme
- 6-İlk milli parkımızın adını ve bulunduğu yeri söyleme

- 7- Bir yerin milli park olabilmesi için sahip olması gereken değerlere örnek verme
- 8- Milli parkların yönetiminin hangi kuruma bağlı olduğunu söyleme
- 9- Ülkemizdeki milli parklara bulundukları yerler ile birlikte örnek verme

2- Öntest ve sontest olarak kullanılmak üzere, yukarıda belirtilen hedefleri yoklayacak şekilde toplam 30 sorudan oluşan bir ölçme aracı hazırlanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının öntest ve sontest puanlarını elde etmek amacıyla hazırlanan bu ölçme aracı, hem coğrafya alanında uzman kişilere hem de test geliştirme alanında uzman kişilere incelettiler ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- a) Ölçme aracındaki her sorunun “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesi ile ilişkilidir.
 - b) Ölçme aracı, söz konusu üniteye hedef ve davranışları kapsamaktadır.
 - c) Ölçme aracındaki maddeler anlaşılır ifadelerden oluşmaktadır.
- 3- Araştırma 2001-2002 öğretim yılının II. yarıyılı döneminde, ders yıllık planına uygun olarak yapılmıştır.

4. Uygulama

Ortaöğretim kurumları lise 2. sınıf Türkiye Coğrafyası dersinin müfredat programı içerisinde yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinin temel kavramlarının öğretiminde, anlatım ve soru-cevap yöntemlerinin etkinliğinin karşılaştırılmasının amaçlandığı bu çalışmada kontrol ve deney gruplarına yapılan tüm işlemler aşağıda verilmiştir:

- 1- Deney ve kontrol gruplarında konuların öğretimi bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Böylece, öğretmen farklılığının araştırmanın sonuçlarına yapacağı etki ortadan kaldırılmıştır.

2- Öntest, deney ve kontrol gruplarına aynı anda verildikten sonraki hafta uygulama başlamıştır.

3- Uygulama 5 hafta (10 ders saati) sürmüştür.

4- Uygulama bittikten sonra öntest, aynı anda gruplara sontest olarak uygulanmıştır.

5. Verilerin Analizi Ve Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Araştırmaya katılan deney ve kontrol gruplarının öntestleri ve sontestleri arasındaki başarı farklılıkları “Tekrarlı Ölçümler İçin Tek Faktörlü ANOVA” tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bu teknik, iki ya da daha çok ölçüm setlerine ait ortalama puanların birbirinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder.

Bu analiz yöntemi ile deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin öntest ve sontestten aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları hesaplanarak gruplar arası başarı puanları arasındaki farklar tespit edilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın hipotezlerini sınamak amacıyla, soru-cevap yöntemi uygulanan deney grubu ile anlatım yöntemi uygulanan kontrol grubundan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda varılan bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

1- Deney ve Kontrol Gruplarının, Öntest Puanlarından Elde Edilen Bulgular

Bölüm 2’de de belirtildiği gibi bu araştırmada, hazırlanan ölçme aracı deney ve kontrol gruplarına öntest olarak uygulanmış ve grupların, öğretilecek üniteye ilişkin ön öğrenmeler bakımından denkliği kontrol edilmiştir.

Araştırmanın birinci hipotezi, “Deney ve kontrol gruplarının öntest başarı puanları arasında, gruplara öğretilecek “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesi ile ilgili ön öğrenmeler bakımından çok büyük farklılık yoktur” biçiminde ifade edilmiştir. Bu hipoteze ilişkin bulgular tablo 2’de sunulmuştur.

Grup	ÖNTEST		
	N	$\bar{X}$	S
Deney	45	12,29	3,46
Kontrol	44	14,05	3,91

Tablo 2: Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 2’de görüldüğü gibi deney grubunun aritmetik ortalaması $\bar{X} = 12,29$, kontrol grubunun aritmetik ortalaması ise $\bar{X} = 14,05$ tir. Bu veriler, iki grup için “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesi ile ilgili ön öğrenmeler bakımından çok büyük farklılık olmadığını göstermektedir.

2- Deney Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarından Elde Edilen Bulgular

Grup	ÖNTEST			SONTEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	45	12,29	3,46	45	18,96	4,57

Tablo 3: Deney Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 3 incelendiğinde görülmektedir ki, deney grubuna uygulanan soru-cevap yöntemine dayanan uygulama sonunda, deney grubunun sontest başarı puanı, deney grubu öntest başarı puanından yüksektir. Bu durum, “Soru-cevap yöntemiyle ders gören deney grubunun sontest başarı puanı, deney grubunun öntest başarı puanından farklıdır” şeklinde ifade edilen araştırmanın ikinci hipotezini doğrulamaktadır.

3- Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarından Elde Edilen Bulgular

Grup	ÖNTEST			SONTEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Kontrol	44	14,05	3,91	44	16,39	3,00

Tablo 4: Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın üçüncü hipotezi, “Kontrol grubunun sontest başarı puanı, kontrol grubunun öntest başarı puanından anlamlı düzeyde yüksektir” biçiminde ifade edilmiştir. Bu hipoteze bağlı olarak elde edilen bulgular tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, kontrol grubunun öntest sonuçlarının aritmetik ortalaması $\bar{X} = 14,05$, kontrol grubunun sontest sonuçlarının aritmetik ortalaması ise $\bar{X} = 16,39$ olduğu görülmektedir. Bu durum üçüncü hipotezi doğrular niteliktedir.

4- Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Puanlarından Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın dördüncü hipotezi, “Deney grubunun sontest başarı puanı, kontrol grubunun sontest başarı puanından yüksektir.” Bu hipoteze ilişkin bulgular tablo 5’te sunulmuştur.

Grup	SONTEST		
	N	$\bar{X}$	S
Deney	45	18,96	4,57
Kontrol	44	16,39	3,00

Tablo 5: Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 5 incelendiğinde görülmektedir ki, soru-cevap yönteminin uygulandığı deney grubunun aritmetik ortalaması $\bar{X} = 18,96$ olarak hesaplanmıştır. Anlatım yönteminin uygulandığı kontrol grubunun aritmetik ortalaması ise $\bar{X} = 16,39$ dur. Bu durum, deney grubundaki öğrencilerle, kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama sonrasında, “Türkiye’nin Bitki

Örtüsü” ünitesindeki temel kavramları öğrenmeleri bakımından aralarında farklılığın olduğunu göstermektedir.

5- Deney Grubuna Uygulanan Soru-Cevap Yönteminin Etkililiğine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu araştırma ile ortaöğretim kurumları lise 2. sınıf Türkiye Coğrafyası dersinin müfredat programı içerisinde yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinde yer alan temel coğrafya kavramları hangi yöntemle daha iyi öğretilir? sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Grup	ÖNTEST			SONTEST		
	N	$\bar{X}$	S	N	$\bar{X}$	S
Deney	45	12,29	3,46	45	18,96	4,57
Kontrol	44	14,05	3,91	44	16,39	3,00

Tablo 6: Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest- Sontest Puanlarının Karşılaştırılması

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Deneklerarası	1600,90	88	1600,90		
Grup	7,35	1	7,35	,401	,528
Hata	1593,55	87	18,32		
Denekleriçi	2008,62	89	2008,62		
Ölçüm	902,53	1	902,53	87,44	,000
Grup*Ölçüm	208,15	1	208,15	20,17	,000
Hata	897,94	87	10,32		
Toplam	3609,52	177	3609,52		

Tablo 7 : Öntest- Sontest Puanlarının ANOVA Sonuçları

Başlangıçta kontrol grubunun öntest puanının fazla olmasına karşın Tablo 6'daki değerlere göre deneysel işlem sonrasında her iki grubun da uygulama öncesi ortalama puanlarını artırdığı, fakat bu artışın deney grubunda daha büyük bir oranda olduğu görülmektedir.

Wilks' Lambda değeri=0,499, $p = 0,000$, $p < 0,001$ olması uygulama öncesi ve sonrası için test puanlarında anlamlı bir değişimin olduğunu göstermektedir. Bunun dışında grup*ölçüm değeri ($p < 0,001$) uygulanan öğretim yöntemlerinin bağımlı değişkene ait puanları (öğrencilerin başarısını) artırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, iki farklı yöntemle (soru-cevap ve anlatım yöntemi) coğrafya dersi gören grupların, coğrafya dersi başarıları deney öncesinden sonrasına anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durum soru-cevap ya da anlatım yöntemiyle ders işlenen gruplarda yer almanın, coğrafya dersi başarısında farklı etkilere sahip olduğunun göstergesidir. Coğrafya başarı testinde deney öncesine göre daha fazla kazanç elde eden soru-cevap yönteminin, klasik yöntemle göre öğrencilerin başarılarını artırmada daha etkili olduğu görülmektedir (Tablo 7).

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Sonuç

Ortaöğretim lise 2. Sınıf coğrafya dersinin müfredat programında yer alan “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesinin öğretiminde, farklı yöntemler uygulanan deney grubu ile kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin uygulama sonrası başarı puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Buna göre, soru-cevap yöntemi ile öğrenim gören deney grubundaki öğrencilerin, öğretim sonunda “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” ünitesi başarı testinden aldıkları puanların ortalaması, anlatım yöntemi ile öğrenim gören kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarının ortalamasından yüksek çıkmıştır. Ortalamalar arasında $P < 0.01$ düzeyinde anlamlı bulunan bu fark, temel fiziki coğrafya kavramlarının öğretiminde, öğrenci başarısı açısından, soru-cevap yönteminin daha etkili ve verimli olduğunu kanıtlamaktadır.

2. Öneriler

Araştırmalar göstermiştir ki, beş duyu organına hitap eden öğrenmeler kalıcı olmaktadır. Beş duyu organının öğrenmedeki etkileri şöyledir:

Görme %75

İşitme %13

Dokunma %6

Koklama %3

Tat alma %3

Öğretmen, öğretimin başarılı bir şekilde yürütülmesinde en önemli kişidir. Öğretmenin alan bilgisi, öğretim yöntem ve teknikleri konusundaki deneyimi ve becerisi öğrenci başarısı üzerinde büyük önem taşımaktadır. Öğretim programlarında, hedeflenen öğrenci davranış değişikliğini gerçekleştirmek için anlatım, soru-cevap, problem çözme, tartışma, gezi-gözlem vb. öğretme yöntemleri arasında uygun yöntemin seçilmesi öğretimde verimi artıracaktır. Bu konuda öğretmenlerin sürekli kendilerini geliştirme çabası içinde olması gerekmektedir.

Okullarda, öğretim sözlü etkileşime dayanmaktadır. Öğretmenin öğretim yöntemlerinin seçiminde bu özelliği de dikkate alması gerekir. Örneğin, soru-cevap yönteminin uygulanmasında tüm öğrencilerin anlayacağı açıklıkta soru ifadeleri kullanılmalıdır. Öğrenciler yalnızca işittikleri şeyleri kolayca unutmaktadır. Oysa, bizzat katıldıkları bir eğitim etkinliği, onların konuyu daha iyi anlamalarına ve kolay kolay unutmamalarına yardım etmektedir.

Etkin ve verimli bir öğretim için, öğretmenin sınıf içinde kullanacağı öğretim yöntemlerinin tüm iletişime açık olması gerekmektedir. Örneğin, grup çalışması yapılarak öğrencilerin birbirlerinden etkilenmeleri ve birbirlerinden bir şeyler öğrenmeleri sağlanabilir.

Geleceğimiz olan çocuklarımızın öğretiminde onların, kendine güvenen, topluluk önünde konuşabilen, girişimci, düşünebilen, sorunların üstesinden gelmeyi başaran bireyler olarak yetişmelerine önem verilmelidir. Bunun için de konuların öğretiminde öğrencilerin aktif olacağı yöntemler seçilmeli ve uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKSOY, Bülent. (2000). **Kavramlara Dayalı Jeomorfoloji Öğretimi**. Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,).

AKYÜZ, Yahya. 1999). **Türk Eğitim Tarihi**. İstanbul: Alfa Basım Yayım A.Ş.

ARIKAN, Rauf. (2000). **Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma**. Ankara: Gazi Kitabevi.

ATALAY, İbrahim ve Diğerleri (1991). **Coğrafya Öğretimi**. Eskişehir: Etam A.Ş.

.....(1994). **Genel Fiziki Coğrafya**. İzmir: Ege Üniv. Basımevi.

BALCI, Ali. (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**. Ankara: Pegem A Yayınevi.

BAYMUR, Fuat. (1954). **Coğrafya Öğretimi**. İstanbul.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (1988). **Genel Öğretim Bilgisi**. Ankara: Binbaşioğlu Yayınevi.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma ÇİVİ. (1999). **Genel Öğretim Metotları**. İstanbul: Beta Basım Yay. Dağ. A.Ş.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. (2002). **Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegem A Yayınevi.

DEMİREL, Özcan. (1993). **Genel Öğretim Yöntemleri**. Ankara.

DİLEK, Ş. İlknur. (2000). **Ortaöğretim (lise-1) Coğrafya Derslerinin Yer Şekilleri İle İlgili Ünitelerinin Öğretiminde Uygulanan Yöntemler ve Araç-Gereçlerin Kullanımına İlişkin Durum Tespiti** (Ankara: Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DOĞAN, Hıfzı. (1972). **Öğrenci, Öğretmen ve Program Yönünden Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi**. İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

DOĞANAY, Hayati. (1993). **Coğrafya'da Metodoloji**. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.

.....(2000). **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**. Erzurum.

ERCAN, Ahmet Rahmi. (2002). **Etkin Öğrenme Sürecinde Öğretmen ve Yöntemler**. Ankara: Başak Matbaacılık.

ERDEN, Münire. (2001). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Alkım Yayınevi.

.....(2001). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Alkım Yayınevi.

ERGİN, Akif. (1998). **Öğretim Teknolojisi İletişim**. Ankara: Anı Yayıncılık.

EROL, Oğuz. (1987). **Orta Öğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**. İstanbul: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

ERTÜRK, Selahattin. (1994). **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Meteksan A.Ş.

FİDAN, Nurettin. (1996). **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Alkım Yayınevi.

FİDAN, Nurettin ve ERDEN Münire. (1998). **Eğitime Giriş**. İstanbul: Alkım Yayınları.

GÜNDEN, Suat. (1978) .**Genel Öğretim Bilgisi**. Ankara: Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu Yayını.

GÜNGÖRDÜ, Ersin. (2001). **Liselerde Coğrafya Dersi Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

.....(2002).**Coğrafyada İstatistik Metotları**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

.....(2002).**Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin. (1988). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**. İstanbul: Beta Yayınları.

İZBIRAK, Reşat. (1996). **Türkiye II**. İstanbul: MEB Yayınları.

KARABAĞ, Servet. **Coğrafya Öğretiminde Anahtar Sorular ve Kavramlar**, GEF Dergisi. Ankara: Cilt 18 Sayı : 2 : 25 - 40.

KARASAR, Niyazi. (2001). **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KASAP, Nusret. (1992). **Coğrafyada beşeri coğrafya konularının yeri ve öğretimi** Ankara : Gazi Üniversitesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KEMERTAŞ, İsmet. (1999). **Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri**. İstanbul: Birsen Yayınevi.

KOÇ, Hakan. (2000). **Temel Fiziki Coğrafya Kavramlarının Farklı Yöntemlerle Öğretimi (İlköğretim 6. Sınıf)** Ankara: Gazi Üniversitesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

KÜÇÜKAHMET, Leyla. (1995). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**. Ankara: Gazi Büro Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

.....(2001). **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

OĞUZKAN, Ferhan. (1985). **Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikleri)**. Ankara: Emel Matbaacılık.

SÖNMEZ, Veysel. (1996). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem Özel Eğit. Hiz. Tic. Ltd. Şti.

ŞAHİN, Cemalettin. (1997). **Coğrafya'ya Giriş**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları.

.....Türkiye Coğrafyası (Fiziki) I Lise Ders Kitabı.

.....(2001). **Türkiye'de Coğrafya Öğretimi**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

TEKİN, Halil. (1982). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara:

TOKCAN, Halil. (2002). **Ortaöğretim Coğrafya Programında Yer Alan Nüfus Konularının Öğretiminde Kullanılan Yöntemlerin Değerlendirilmesi** Ankara: Gazi Üniversitesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

ÜLGEN, Gülten. (2001). **Kavram Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık,

.....(1997). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Alkım Basım Yayın.

VARIŞ, Fatma. (1996). Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler.
Ankara: Ankara Üniv. Eğt. Bil. Yay.

EKLER

EK-1 Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Yazdığı İzin Yazısı

EK-2 Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün Altındağ Kaymakamlığı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne Yazdığı İzin Yazısı

EK-3 “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” Ünitesi Araştırma Testi

03 OCAK 2002

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

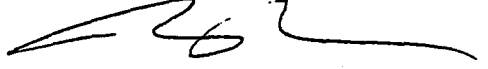
BÖLÜM : KÜLTÜR
SAYI : 070/322
KONU : Test Çalışması.

..... 2 Ocak MÜDÜRLÜĞÜNE

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğrencilerinden Aliye MİDİLLİ'nin okulunuzda test çalışması yapabilmesinin uygun görüldüğüne ilişkin 26.12.2001 tarih ve 070/4930 sayılı Valilik Oluru ekte gönderilmiştir.

Valilik Oluru gereğince işlem yapılmasını rica ederim.

EK: 1

Nazife TEKİNER
Müdür a.
Şube Müdürü

NOT : Test örnekleri ilgili tarafından getirilecektir.

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜR YARDIMCISI

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM: Kültür

SAYI : B.08.4.MEM.4.06.00.11.070/4930

KONU : Test çalışması

26/12/2021

VALİLİK MAKAMINA
ANKARA

İLGİ: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 25.09.2001 tarih ve 3737 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Aliye MİDİLLİ, "Ortaöğretim Coğrafya Programında Yer Alan Türkiye'nin Bitki Örtüsü Konusunun Öğretimde Uygulanan Anlatma Yöntemi ile Soru-Cevap Yönteminin Karşılaştırılması" konulu tezi ile ilgili test çalışmasını ilimiz Ankara Lisesi, Çankaya Anadolu Lisesi ve Mehmet Emin Resulzade Anadolu Lisesinde yapabilmek için ilgi yazı ile izin istemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki öğrencilerin kılık kıyafetleri ile yönetmelikte belirtilen kurallara uyulması kaydıyla söz konusu istek Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Yüksel SEZGİN
Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
24../12/ 2001

Haydar KESKİN

~~Valne~~ **Arđinici**

ALI GIBER

26/12/2001

Re: ~~RESTEN~~ **RESTEN**

Börmü Sefi

EK-3 “Türkiye’nin Bitki Örtüsü” Ünitesi Başarı Testi

**LİSE 2. SINIF TÜRKİYE COĞRAFYASI DERSİ (TÜRKİYE’NİN BİTKİ ÖRTÜSÜ
ÜNİTESİ) BAŞARI TESTİ**

1. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde bitki örtüsünün tanımı yer almaktadır?
 - A) Ağaçların oluşturduğu bitki topluluğudur.
 - B) Çeşitli otların bir araya gelmesiyle oluşan bitki topluluğudur.
 - C) Bir yerde doğal olarak yetişen bitkilerin oluşturduğu topluluktur.
 - D) Birkaç çeşit ağaçtan meydana gelen bitki topluluğudur.
 - E) İnsanların yetiştirdiği bitki topluluğudur.
2. Aşağıdakilerden hangisi bir yerde bitki örtüsünün gelişmesinde **en az** rol oynayan etmenlerdendir?
 - A) İklim
 - B) Toprak
 - C) Yer şekilleri
 - D) İnsan
 - E) Drenaj durumu
3. Kalıntı (relik) bitkinin tanımı aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?
 - A) Geçmiş jeolojik dönemlerden kalan bitki türleridir.
 - B) Bodur ağaçlardan oluşan bitki topluluğudur.
 - C) Yeryüzünde çok az rastlanan bitkilerdir.
 - D) Çalılardan oluşan bitki topluluğudur.
4. Ülkemiz bitki türü bakımından dünyanın zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. **Bu durumun temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Çeşitli iklim tiplerinin görülmesi
 - B) Toprak farklılığı
 - C) Yer şekillerindeki çeşitlilik
 - D) Yükselti farklılığı
 - E) Denize göre konum
5. Ülkemizde en gür orman örtüsüne Doğu Karadeniz kıyılarında rastlanılmasının **temel nedeni** aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Toprağın verimli olması
 - B) Nemliliğin fazla olması
 - C) Sıcaklığın yüksek olmaması
 - D) Yüksek dağ sıralarının varlığı
 - E) Arazinin eğimli olması
6. Ülkemizde ormanların **en az** olduğu bölge aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Akdeniz Bölgesi
 - B) İç Anadolu Bölgesi
 - C) Doğu Anadolu Bölgesi
 - D) Güneydoğu Anadolu Bölgesi
 - E) Marmara Bölgesi

7. Türkiye’de kıyı ile kıyıdan uzak iç kesimler arasında bitki örtüsü bakımından önemli farklılıklar vardır. Bu farklılığın oluşmasında aşağıdakilerden hangisinin etkisi yoktur?

- A) Yükselti
- B) Yağış
- C) Topoğrafik özellikler
- D) Sıcaklık
- E) Jeolojik yapı

8. “Orman alt sınırı” kavramı ile anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) En gür orman örtüsünün bulunduğu sınır
- B) Sıcaklığın azaldığı sınır
- C) Yağışın azaldığı sınır
- D) Ağaçların sık olduğu sınır
- E) Ormanların tahrip edildiği sınır

9. Aşağıdakilerden hangisi iğne yapraklı ağaçlardandır?

- A) Sarıçam
- B) Kestane
- C) Kayın
- D) Kavak
- E) Söğüt

10. “Orman üst sınırı” kavramı ile anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yağışın arttığı sınır
- B) Yağışın azaldığı sınır
- C) Sıcaklığın arttığı sınır
- D) Sıcaklığın azaldığı sınır
- E) Geniş yapraklı ağaçların bulunduğu sınır

11- Karadeniz Bölgesi’nde ormanlar çoğunlukla deniz seviyesinden başlarken Akdeniz Bölgesi’nin çoğu yerinde bu sınır 800-1000 m nin üzerindedir. Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Denize göre konum
- B) Yükselti
- C) Arazinin eğimi
- D) Nem oranı
- E) Sıcaklık

12- Ülkemizde ladin ormanlarının Doğu Karadeniz dağlarının kuzeye bakan yamaçlarında yaygın olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların uzanış doğrultusu
- B) Nem oranı ve sisin fazla olması
- C) Yer şekillerinin engebeli olması
- D) Toprağın uygun olması
- E) Yükseltinin fazla olması

13- Ülkemizin güneybatı köşesinde bulunan sığla (günlük) ağaçları ne tür bitkilerdendir?

- A) Alpin çayır
- B) Endemik-Relik
- C) Maki
- D) Bozkır
- E) İğne yapraklı

14- Doğu Anadolu ormanlarının daha çok yüksek dağlarda yer almasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yağış fazlalığı
- B) Eğim
- C) Jeolojik yapı
- D) Sıcaklığın fazlalığı
- E) Denizden uzaklık

15- Aşağıdakilerden hangisi ormanların sağladığı yararlardan biri **değildir**?

- A) Çevreye oksijen verir
- B) Toprak erozyonunu önler
- C) Yakacak odun sağlar
- D) Çeşitli sanayi kollarına ham madde sağlar
- E) Heyelanlara yol açar

16- Aşağıdakilerden hangisi ormanların korunması için alınacak önlemlerden biri **değildir**?

- A) Orman yangınları önlenmelidir
- B) İzinsiz ağaç kesilmemelidir
- C) Ormanlar otlaklara dönüş-türülmelidir
- D) Ağaçlandırmaya önem verilmelidir
- E) İnsanlar eğitilmelidir

17- Maki bitki örtüsü aşağıdaki iklimlerden hangisinin karakteristik bitki topluluğudur?

- A) Akdeniz
- B) Karadeniz
- C) Karasal
- D) Okyanusal
- E) Ekvatorial

18- Maki topluluğuna ait bitkilerin yapraklarının küçük, sert ve tüylü olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Arazinin kalkerli olması
- B) Yaz kuraklığına uyum sağlamış olmaları
- C) Sıcaklığın yüksek olmaması
- D) Topoğrafik özellikler
- E) Karasallığın etkisi

19- Makilerin tahrip edildiği yerlerde gelişen ve makilerden daha bodur olan bitkilerin oluşturduğu topluluk aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bozkır
- B) Alpin çayır
- C) Garig
- D) Antropojen bozkır
- E) Savan

20- Bozkırların daha çok iç bölgelerimizde geniş yer kaplamasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sıcaklığın yüksek oluşu
- B) Yağış rejiminin düzensiz oluşu
- C) Kar yağışının fazlalığı
- D) Yıllık yağış miktarının azlığı
- E) Toprak özelliği

21- Toroslarda 1800 m, Karadeniz dağlarında 2000-2200 m den sonra görülen dağ çayırları Doğu Anadolu Bölgesi'nde daha yüksekten başlar. Aşağıdakilerden hangisi bu durumun nedenidir?

- A) Karasallık
- B) Ormanların tahribi
- C) Tarım arazisinin azlığı
- D) Kar yağışının fazla oluşu
- E) Erozyon

22- Bilimsel ve estetik yönden ender bulunan doğal ve kültürel değerler ile dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçalarıdır.

Yukarıdaki tanımla yapılan yer aşağıdaki seçeneklerden hangisinde belirtilmiştir?

- A) Tabiatı Koruma Alanları
- B) Tabiat Parkı
- C) Milli Park
- D) Müze
- E) Kültür Parkı

23- Aşağıdakilerden hangisi bir maki türü **değildir**?

- A) Zakkum
- B) Kocayemiş
- C) Defne
- D) Mersin
- E) Karaçam

24- Bir yerde bitki örtüsünün gür olmasında **temel etmen** aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların uzanış doğrultusu
- B) Toprak cinsi
- C) Bakı
- D) Nem oranı
- E) Denize yakınlık

25- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde orman örtüsünün cılız olmasının **en önemli** nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bölgede düzlüklerin geniş yer kaplaması
- B) Ağaç yetişmesi için uygun toprağın olmaması
- C) Zayıf akarsuların varlığı
- D) Kalkerli arazinin varlığı
- E) Kuraklığın şiddetli oluşu

26- Aşağıdakilerden hangisi orman örtüsünün tahrip edilmesi sonucunda ortaya çıkacak sorunlardan **değildir**?

- A) Toprağın verimsizleşmesi
- B) Toprağın süpürülmesi
- C) Havadaki gaz oranlarında değişme
- D) Av hayvanlarında azalma
- E) Hava kirliliği

27- Doğu Anadolu ormanlarında en sık rastlanan ağaç türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ladin
- B) Meşe
- C) Kızılçam
- D) Kestane
- E) Gökmar

28- İç ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde insanların ormanları tahribi sonucunda oluşan bitki örtüsüne verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Antropojen bozkır
- B) Bozkır
- C) Dağ çayırları
- D) Maki
- E) Yalancı maki

29- Bir yerde yaygın bitki örtüsü bozkır ise o yerin iklimine ilişkin aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) Yıllık yağış miktarı fazladır
- B) Kışlar ılımandır
- C) Yıllık sıcaklık farkı fazladır
- D) Kar yağışı nadir görülür
- E) Yazlar serindir

30- Akdeniz ikliminin karakteristik bitkisi olmasına karşın kızılçam, Karadeniz Bölgesi'nde Kızılırmak vadisinde yetişebilmektedir. Bu durum aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Bölgede yağışın fazla olması ile
- B) Kızılırmak vadisinin soğuk rüzgarlara karşı korunaklı olması ile
- C) Bölgede kışların ılık geçmesi ile
- D) Kızılırmak'ın büyük bir akarsu olması ile
- E) Bölgede sıcaklığın yüksek olması ile

